

Međunarodna suradnja i institucijska potpora poljoprivrednom savjetodavstvu

---

Odeljan, Izabela

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Agriculture / Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:204:940900>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-21**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Agriculture University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
AGRONOMSKI FAKULTET

Izabela Odeljan

**MEĐUNARODNA SURADNJA I
INSTITUCIJSKA POTPORA
POLJOPRIVREDNOM
SAVJETODAVSTVU**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb 2016.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
AGRONOMSKI FAKULTET
Agrobiznis i ruralni razvoj

Izabela Odeljan

**MEĐUNARODNA SURADNJA I
INSTITUCIJSKA POTPORA
POLJOPRIVREDNOM SAVJETODAVSTVU**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: prof.dr.sc., Đurđica Žutinić

Zagreb, 2016.

Ovaj diplomski rad je ocijenjen i obranjen dana _____

s ocjenom _____ pred Povjerenstvom u sastavu:

1. Prof.dr.sc., Đurđica Žutinić _____

2. Doc.dr.sc., Lari Hadelan _____

3. Prof.dr.sc., Renata Bažok _____

Sažetak

Za razvoj poljoprivrede i djelotvorniji savjetodavni rad nužno je povezivanje i umrežavanje savjetodavnih službi na globalnoj i lokalnoj razini radi boljeg protoka informacija te učinkovitijeg prijenosa suvremenih tehnoloških dostignuća. Međunarodna suradnja i umrežavanje savjetodavnih službi i institucija koje djeluju u pojedinim državama te bolja osposobljenost savjetnika s primjenom znanstvenih i stručnih istraživanja u praksi znatno bi pridonijelo bržem ruralnom razvoju. Sustav znanja i inovacija u poljoprivredi (*Agricultural Knowledge and Innovation Systems*– AKIS) povezuje sve dionike uključene u ruralni razvoj. Sustav AKIS je vrlo različit od zemlje do zemlje, regije i sektora, različiti su izvori financiranja pojedinih njegovih dijelova, što može biti problematično za sinergiju i uspješnu suradnju među dionicima. U budućem radu, Savjetodavna služba Republike Hrvatske treba se jače povezati i umrežiti sa svim dionicima koji sudjeluju u razvoju domaće poljoprivrede i ruralnog prostora sa svrhom učinkovitijeg prijenosa znanja/inovacija u praksu. Potrebno je dalje razvijati i jačati međunarodnu suradnju, osobito u regiji, radi poduzimanja zajedničkih akcija u prevladavanju negativnih utjecaja klimatskih promjena, razmjene znanja i iskustava te stvaranja projektnih partnerstava.

Ključne riječi: poljoprivreda, savjetodavstvo, ruralni razvoj, dionici, institucije, znanje, inovacije, umrežavanje, suradnja

INTERNATIONAL COOPERATION AND INSTITUTIONAL SUPPORT TO AGRICULTURAL ADVISING

Summary

For agricultural development and effective consulting is necessary networking consulting services on a global and local level for better information flow and more efficient transfer of modern technological achievements. International cooperation and networking consulting services and institutions operating in the individual countries and better qualifications of agricultural advisors with the application of scientific and technical research in practice, would significantly contribute to faster rural development. The Agricultural Knowledge and Innovation Systems - AKIS connects all stakeholders involved in rural development. AKIS system is very different from country to country, region and sector. There are different sources of financing of its individual parts, which can be problematic for synergies and successful cooperation between stakeholders. In future work, Croatian Advisory Service should be harder to connect and network with all stakeholders involved in the development of local agriculture and the rural area for the purpose of a more effective transfer of knowledge/innovation in practice. It is necessary to further develop and strengthen international cooperation, especially in the region, in order to take joint action to overcome the negative impacts of climate change, the exchange of knowledge and experience and the creation of project partnerships.

Keywords: agriculture, advising, rural development, stakeholders, institutions, knowledge, innovation, networking, cooperation

Sadržaj:

1. UVOD	1
2. CILJEVI I METODE RADA	2
3. ULOGA SAVJETODAVNIH SLUŽBI U RAZVOJU POLJOPRIVREDE I RURALNOG PROSTORA	3
4. SUVREMENI PRISTUPI U POLJOPRIVREDNOM SAVJETODAVSTVU	4
5. VAŽNOST SURADNJE I UMREŽAVANJA U POLJOPRIVREDNOM SAVJETODAVSTVU	5
5.1. Pristup LEADER.....	7
6. SUSTAV ZNANJA I INOVACIJA U POLJOPRIVREDI (AKIS - <i>Agricultural Knowledge and Innovation Systems</i>).....	9
6.1. ULOGA POLJOPRIVREDNO SAVJETODAVNIH SLUŽBI U AKIS-u	13
7. MEĐUNARODNE ASOCIJACIJE/INSTITUCIJE U POLJOPRIVREDNOM SAVJETODAVSTVU	16
7.1. SVJETSKJE ASOCIJACIJE I ORGANIZACIJE U POLJOPRIVREDNOM SAVJETODAVSTVU	16
7.1.1. Globani forum za savjetodavne službe u poljoprivredi (GFRAS – <i>Global Forum for Rural Advisory Services</i>).....	16
7.1.2. Tehnički centar za suradnju u poljoprivredi (CTA – <i>The Technical Centre for Agricultural and Rural Cooperation</i>).....	18
7.2. EUROPSKE/EU ASOCIJACIJE I INSTITUCIJE U POLJOPRIVREDNOM SAVJETODAVSTVU	19
7.2.1. Europski forum za poljoprivredne (ruralne) savjetodavne službe (EUFAS – <i>European Forum for Agricultural and Rural Advisory Services</i>).....	20
7.2.2. Međunarodno udruženje savjetodavaca u poljoprivredi (IALB – <i>Internationale Akademie - land und hauswirtschaftlicher Beraterinnen und Berater</i>).....	23
7.3. Europska federacija savjetodavaca u poljoprivredi (EFAC – <i>The European Federation of Agricultural Consultants</i>).....	23
7.3.1. Međunarodna organizacija za ruralni razvoj jugoistočne Europe (SWG – <i>Regional Rural Development Standing Working Group in South Eastern Europe</i>)	24
7.3.2. Mreža savjetodavnih službi jugoistočne Europe – MSS-JE.....	26
7.4. NACIONALNE ORGANIZACIJE U POLJOPRIVREDNOM SAVJETODAVSTVU	28

7.4.1. Švicarska udruga za razvoj poljoprivrede i ruralnih područja – AGRIDEA (Swiss Association for the Development of Agriculture and Rural Areas).....	28
7.4.2. Poljoprivredna savjetodavna služba Republike Hrvatske.....	29
8. ZAKLJUČAK	35
9. POPIS LITERATURE	37
10. ŽIVOTOPIS	40

1. UVOD

Poljoprivreda se danas razvija u okruženju brzih tehnoloških, tržišnih, okolišnih i demografskih promjena. Istraživanja potvrđuju da je za razvoj poljoprivrede i djelotvorniji savjetodavni rad nužno povezivanje i umrežavanje savjetodavnih službi na globalnoj i lokalnoj razini radi boljeg protoka informacija te učinkovitijeg prijenosa suvremenih tehnoloških dostignuća (Ivanov, 2012).

Glavna djelatnost poljoprivredne savjetodavne službe je prijenos znanja i vještina koje su potrebne za razvoj poljoprivredne proizvodnje i ruralnih područja. Problem poljoprivrednog savjetodavstva je nedovoljna suradnja te umrežavanje savjetodavnih službi i institucija koje djeluju u pojedinim državama. To bi pridonijelo boljoj osposobljenosti poljoprivrednih savjetnika, jačoj primijenjivosti znanstvenih i stručnih istraživanja u praksi pa time i bržem ruralnom razvoju. Nadalje, nedovoljno je znanje o modelu Sustava znanja i inovacija u poljoprivredi (*Agricultural Knowledge and Innovation Systems - AKIS*) koji povezuje sve dionike uključene u ruralni razvoj (obrazovanje, poljoprivredno savjetodavstvo i istraživanje/inovacije). Sustav AKIS je vrlo različit od zemlje do zemlje, regije i sektora, različiti su izvori financiranja pojedinih njegovih dijelova, što može biti problematično za sinergiju i uspješnu suradnju među dionicima. Naime, obrazovanje je često slabo povezano sa znanstvenim i stručnim istraživanjima, poljoprivrednim savjetodavstvom te poslovnim i uslužnim sektorom (Europska komisija, 2014). Stoga se dionici u AKIS-u suočavaju s mnogim izazovima.

Predmet diplomskog rad jest opisati institucijsku potporu i međunarodne organizacije koje doprinose razvoju poljoprivrednog savjetodavstva u svijetu s osvrtom na savjetodavnu službu u Hrvatskoj.

2. CILJEVI I METODE RADA

Ciljevi rada su ustanoviti važnost suradnje i umrežavanja u poljoprivrednom savjetodavstvu te uvidjeti osnovne probleme i izazove za djelotvorniji i uspješniji rad savjetodavne službe u budućnosti te njenu ulogu u očuvanju okoliša i prilagodbu klimatskim promjenama.

Kao glavni izvor podataka korišteni su podaci sekundarnih izvora: publikacije, te internetske stranice vezane uz temu. Rad se temelji na deskripciji sekundarnih izvora podataka o svjetskim, europskim, regionalnim poljoprivrednim savjetodavnim institucijama i njihovoj međusobnoj suradnji, suvremenim pristupima u savjetodavstvu važnim za umrežavanje te utjecaju savjetodavnih službi na održivi ruralni razvoj.

3. ULOGA SAVJETODAVNIH SLUŽBI U RAZVOJU POLJOPRIVREDE I RURALNOG PROSTORA

Poljoprivredne (ruralne) savjetodavne službe (RAS- *Rural Advisory Services*) ključne su za stavljanje potreba poljoprivrednika u središte ruralnog razvoja, osiguranje održive sigurnosti hrane i smanjenje siromaštva. Bitno je usredotočiti se na kritična područja, uključujući zaštitu prirodnih resursa, produktivne uzgojne procese, razvoj proizvodnje, marketinške vještine, prehrambene potrebe i zdravlje stanovništva.

Za bolju razmjenu znanja pomoći će poboljšanje institucionalnih kapaciteta u poljoprivrednom savjetodavstvu. To je važno za postizanje Milenijskih ciljeva razvoja (MDG) i svih budućih ciljeva održivog razvoja. U MDG1, suzbijanje gladi je na vrhu društvenih prioriteta. Informiranjem poljoprivrednika, učenjem vještina, pristupanjem tržištu, modernoj tehnologiji, savjetodavne službe mogu poboljšati kvalitetu, raznolikost i dostupnost hrane u borbi protiv gladi i pothranjenosti. Poljoprivredno savjetodavstvo potpomaže obiteljima u obliku edukacije o prehrani, razvijanju vještina za pripremu hrane, te promicanju zdravlja, što će također pomoći ublažiti utjecaj gladi i neuhranjenosti u zajednicama. MDG1 također ima za cilj smanjiti siromaštvo. Kako su polovica siromašnih u svijetu zakupci poljoprivrednih imanja, poljoprivredni savjetodavci prenose znanje na poljoprivrednike - nove informacije, savjete za marketing, kretanje cijena i ekonomske vještine, te na taj način pomažu poljoprivrednicima izaći iz kruga siromaštva. Uloga poljoprivrednog savjetodavca je i dosežati do pojedinaca i obitelji, omogućiti plasiranje proizvoda na tržište i prodaju, što će također pomoći u ublažavanju siromaštva. Poljoprivredno savjetodavstvo također ima ključnu ulogu u dijeljenju informacija o održivosti okoliša - uključujući ograničavanje krčenja šuma, njegovanje bioraznolikosti i zaštite voda. Dijeljenje znanja je ključno za održivi razvoj (GFRAS, 2012). Kvalitetnije poljoprivredne savjetodavne usluge omogućuje infrastruktura temeljena na znanju za prilagođavanje promjenama u poljoprivredi (poboljšane poljoprivredne prakse temeljene na znanju).

4. SUVREMENI PRISTUPI U POLJOPRIVREDNOM SAVJETODAVSTVU

Primarna uloga poljoprivredno savjetodavne službe jest snaženje/izgradnja ljudskih potencijala da budu sposobni odgovoriti na lokalne/globalne izazove u poljoprivredi. Obrazovanje i brz prijenos informacija su najvažnija komponenta za snaženje ljudskih potencijala u ruralnom području.

Obrazovanje za održivi razvoj (*Education for Sustainable Development - ESD*) je odgovor formalnog obrazovanja na globalne izazove kako bi se pomoglo sudionicima obrazovanja da razumiju što održivi razvoj zahtijeva na globalnoj i lokalnoj razini, da ih nauči kritičkom razmišljanju o budućnosti te da ih motivira da promišljaju kako mogu doprinijeti održivosti društvene zajednice (Bajkuša, 2011). Tako je i zadaća formalnog poljoprivrednog obrazovanja, obrazovanje stručnjaka (budućih savjetnika) s kompetencijama (znanje i vještine) za djelovanje u promicanju sva tri stupa održivog razvoja.

Da bi se to postiglo, suvremeno poljoprivredno savjetodavstvo treba se temeljiti na sljedećim pristupima (Žutinić, 2014):

1. istraživanja i usluge trebali bi se zasnivati na potrebama poljoprivrednika i ostalih korisnika (*client oriented; demand-driven*),
2. usredotočenost na znanje/vještine/inovacije- usluge orijentirane ka stjecanju/proširenju znanja i usluge koje se temelje na inovacijama/novitetima, uključujući i etička načela,
3. pluralizam usluga – *pluralistic agricultural extension*,
4. tržišno orijentirano – aktivnosti koje poljoprivrednicima/korisnicima omogućuju tržišnu konkurentnost (*market driven extension system*),
5. temeljeno na strategijama koje doprinose razvoju Sustava inovacija u poljoprivredi (*Agricultural Innovation System – AIS*),
6. lokalni servisi za male farme (po procjenama 2.6 milijardi ljudi ovisi o svojim malim farmama).

Dobar pristup savjetodavstvu - savjetodavnom radu mora biti specifičan shodno situaciji, financijski održiv, fleksibilan i senzibiliziran prema participaciji te rodnim grupama i njihovim potrebama.

5. VAŽNOST SURADNJE I UMREŽAVANJA U POLJOPRIVREDNOM SAVJETODAVSTVU

Suvremeni pristupi u poljoprivrednom savjetodavstvu argumentiraju važnost suradnje i umrežavanja među dionicima uključenim u ruralni razvoj.

Pojam suradnja se može definirati na sljedeće načine:

1. Suradnja (*Cooperation*) je neslužbeni odnos koji postoji bez ikakve uobičajeno definirane misije, strukture ili planiranja (Connors, 2001).
2. Suradnja je grupa od dva ili više pojedinaca ili organizacija koje zajednički rade kako bi dosegli zajednički cilj.
3. Suradnja (*Collaboration*) je međusobno korisan i precizno definiran odnos između dvije ili više organizacija u svrhu ostvarivanja zajedničkih ciljeva. Odnos podrazumijeva ugovornu obvezu utvrđivanja uzajamnih obveza i ciljeva, zajednički određene strukture, autoriteta, odgovornosti za uspjeh te diobu resursa i nagrada. (Connors, 2001).
4. Suradnja proizlazi iz svakodnevnih zadaća lokalnih/regionalnih upravnih tijela/vlasti, odgovornih građana u njihovim teritorijalnim jedinicama ili regijama (Cernicova, 2013).

Načini suradnje (Cernicova, 2013):

- 1) labava ili "preliminarna" suradnja,

Ona uključuje razmjenu informacija, aktivnosti usmjerene na stvaranje ozračja povjerenja, i postizanje konsenzusa za razmjenu informacija. U toj su fazi korisne: konferencije, radne skupine, seminari, informativna ili studijska putovanja. Sudjelovanjem na takvim događajima poljoprivredni savjetodavci lako mogu podijeliti vlastita iskustva s drugima.

- 2) suradnja na temelju ugovora,

Suradnja predviđa konkretne odgovornosti svakog sudionika. Lokalne ili regionalne uprave mogu zajednički rješavati neki problem - upravljanje vodnim resursima, gospodarenje otpadom, pružanje usluga obrazovanja stanovništvu, izgradnju infrastrukture, organiziranjem nekog događaja ili razvijanjem zajedničkih projekata.

- 3) partnerstva koja imaju za posljedicu osnivanje tijela ili institucija ovlaštenih za djelovanje u ime sudionika,

4) posebna partnerstva, kao što su LAG-ovi (LAG – lokalne akcijske grupe) koja uključuju lokalnu (ili regionalnu) inicijativu, ali se financiraju iz drugih izvora, primjerice, privatnim kapitalom.

Svaki tip suradnje može uključivati, osim tijela javne uprave, i nevladine organizacije, odnosno, privatni sektor. Javno - privatno partnerstvo kontinuirano raste, odgovarajući na potrebe s kojima se suočavaju lokalni akteri kako bi zadržali korak s konkurencijom i tržišnim pravilima. Također valja istaknuti, kako se ti oblici suradnje odnose i na suradnju unutar nacionalnih granica i na međunarodnu suradnju gdje su razlike, u konačnici, posljedica specifičnih obilježja sudionika, a ne opsega i raspona suradnje.

Svim projektima suradnje potrebna je, prvenstveno, minimalna dokumentacija. Dokumentom se utvrđuje tko su sudionici suradnje, njihova spremnost na Temeljni okvir suradnje - planirani okvir suradnje (na određeno ili neodređeno vrijeme) te suradnje, čak i na primjer kad se radi o gostovanju stručnjaka potrebna je dokumentacija. Ovisno o opsegu suradnje, sudionici mogu dogovoriti i koga će staviti na raspolaganje za potrebe realizacije zajedničkih projekata (financijska sredstva, ljude, infrastrukturu). U konačnici, kada je riječ o intenzivnoj suradnji, sudionici mogu osnovati povjerenstva za forume, skupštine i slično te se dogovoriti za provedbu praktičnih aspekata suradnje. Protokol može biti sastavljen u obliku neslužbenog dokumenta, ako je projekt jednokratni. Može imati pravni učinak ugovora ili pravnog dokumenta, kada su uključeni i financijski resursi ili u slučaju kada se osnivaju instrumenti suradnje (institucije). Gotovo svi modeli dokumenata kojima se uređuje neki projekt suradnje, od protokola za projekte do prekograničnih ugovora za regije, dostupni su na službenim web stranicama Vijeća Europe. Nacionalna se praksa bitno razlikuje kada je riječ o osnivačkim aktima ili ugovorima i ovisi o sudionicima kako će se riješiti to pitanje. Europska politika u poticanju lokalnih inicijativa i lobiranju takvih tijela kao što su: Kongres lokalnih i regionalnih vlasti Europe (Vijeće Europe), Povjerenstvo za regije (Europska unija), promiče bolje razumijevanje vrijednosti i važnosti suradnje među lokalnim ili regionalnim tijelima, kako na nacionalnoj, tako i na međunarodnoj razini.

Osobe koje poznajemo i s kojima smo u kontaktu uvelike utječu na to što ćemo znati u budućnosti što pokazuje važnost međuljudskih veza pri stjecanju informacija. Stoga su i socijalni odnosi vrlo važni pri stjecanju informacija i prijenosu znanja. Uključenost poljoprivrednika pri odabiru tema za predavanja, njihovo udruživanje zbog međusobnog povjerenja i razmjenu iskustva, uključenost poljoprivrednika u provedbu poljoprivrednih istraživanja uvelike bi pripomogla prijenosu informacija i unaprijeđenju poljoprivredne struke. Savjetodavna službe mora prenositi točne informacije, imati stručne zaposlenike s

vještim komunikacijskim vještinama, koji su dostupni i u koje poljoprivrednici imaju povjerenja.

Suradnja u poljoprivrednom savjetodavstvu je potrebna jer:

- lokalne uprave raspolažu ograničenim ljudskim i financijskim resursima,
- kompetencije ustupljene lokalnoj upravi postupno se povećavaju zahvaljujući provedbi novih načela u javnoj upravi kao što su decentralizacija i supsidijarnost,
- poljoprivrednici postaju sve zahtjevniji zahvaljujući većoj odgovornosti izabranih tijela u demokratskim društvima,
- jača pritisak drugih lokalnih čimbenika, osobito privatnog kapitala,
- javlja se utjecaj novih čimbenika poput globalizacije, modernih tehnologija u poljoprivredi i slično.

Suradnja u poljoprivrednom savjetodavstvu je korisna jer:

- privlači partnere i sredstva koji lokalnim vlastima u suprotnom nebi bili dostupni,
- pomaže riješiti probleme koji su kompleksniji za poljoprivrednike u lokalnoj ili regionalnoj jedinici, a istodobno su nedovoljno veliki da bi se njima bavila država,
- jača sposobnost lokalne uprave za rješavanje zahtjeva poljoprivrednika,
- olakšava napredak i stvara uvjete za uvođenje reforme,
- smanjuje pritisak suvremenih izazova kao što je globalizacija,
- omogućuje eksperimentiranje u upravnim poslovima,
- omogućuje da snovi poljoprivrednika postanu stvarnost,
- golema količina inovacija pronalazi put do udaljenih, izoliranih ruralnih područja,
- savjetodavci mogu pokazati snalažljivost, vještinu pregovaranja ili rješavanja problema te viziju budućeg razvoja općina, gradova, skupina upravnih jedinica i regija.

U snaženju lokalnih inicijativa i razvoja partnerstva, Europska unija uvela je pristup LEADER. Takav pristup zalaže se za povezivanje djelatnosti, umrežavanje svih dionika iz ruralnih područja, inovativnost i suradnju.

5.1. Pristup LEADER

LEADER je kratica iz francuskog izraza “*Liaison Entre les Actions de Développement de l'Économie Rurale*”, u prijevodu: veze među aktivnostima za razvoj ruralnog gospodarstva. LEADER je već desetljećima pouzdan instrument za poticanje Europske unije na suradnju i

slogu svih regija. Jačanjem suradnje na lokalnoj razini u stvaranju i provedbi strategije održivog razvoja, ovaj pristup razvija sve veći utjecaj na buduće ruralne politike

LEADER govori o tome, „kako“ raditi, a ne „što“ treba raditi. Sastoji se od sljedećih načela:

1. Održivi ruralni razvoj – razvoj koji se temelji na očuvanju i uravnoteženom razvoju okolišnog, društvenog i gospodarskog kapitala.
2. Pristup temeljen na osobitostima područja – svako ruralno područje ima svoja obilježja, potencijale, posebnosti i prepoznatljivost - na njima treba graditi planiranje budućnosti.
3. Pristup odozdo prema gore, široko uključivanje svih raspoloživih snaga u lokalnim zajednicama što doprinosi kvalitetnom razvoju uz raznolikost ideja i mogućih rješenja.
4. Uspostavljanje lokalnih partnerstva usitnjene inicijative često su unaprijed osuđene na propast, pogotovo u malim sredinama, jer im nedostaje snaga, uvjerljivost i povjerenje zajednice; stoga povezivanje, uspostavljanje partnerstva i razvoj kulture suradnje imaju presudnu važnost.
5. LEADER-ova originalna ideja je stvaranje lokalnih javno-privatnih partnerstva u obliku lokalnih akcijskih grupa-LAG-ova.
6. Inovativnost tradicija je svakako temelj održivog ruralnog razvoja, inovacije su nužne kako bi se tradicionalne vrijednosti predstavile na nov i tržišno konkurentan način.
7. Integrirani višesektorski pristup – sektorska podijeljenost čest je uzrok problemima u razvoju. Horizontalno, međusektorsko povezivanje kao i okomito, povezivanje lokalnih, regionalnih i nacionalnih institucija, osobito je važno u ostvarivanju održivog ruralnog razvoja.
8. Umrežavanje, povezivanje, učenje - na primjerima dobre prakse, prijenos i razmjena znanja i iskustva od posebne su važnosti u provedbi LEADER-a, jer se na taj način od pojedinačnih raznolikih slučajeva stvara zajednički razvoj europskih ruralnih sredina te pruža uzajamna pomoć i potpora.
9. Suradnja je korak dalje od umrežavanja, prema pokretanju i provedbi zajedničkih projekata dva ili više LAG-ova unutar zemlje, regije i/ili Europske unije (Hrvatska mreža za ruralni razvoj, 2015).

6. SUSTAV ZNANJA I INOVACIJA U POLJOPRIVREDI (AKIS - *Agricultural Knowledge and Innovation Systems*)

Koncept AKIS-a je razradila radna grupa CWG –*Collaborative Working Group* (CWG).

CWG je mreža državnih službenika u suradnji s istraživačkim organizacijama iz zemalja članica EU i Europske komisije. Europska komisija je napravila mali proračun dostupan za tri tima stručnjaka kako bi napisali koncept AKIS o značaju znanja i društvenih inovacija u kontekstu poljoprivrede i ruralnog razvoja. CWG grupa stručnjaka je napravila popis nacionalnih pitanja i razmatrala sadašnje stanje i mogućnosti za budućnost.

Osnovna je ideja AKIS-a da se sustav znanja u poljoprivredi sastoji od mnogih dionika, organizacija ili institucija (ponekad pojedinaca) koji se bave izravno ili neizravno s „know-how“ (znati na koji način) pristupom u poljoprivredi.

Definicija AKIS-a:

1. “skup poljoprivrednih organizacija i/ili osoba, te veze i interakcije između njih, koje sudjeluju u procesima kao što su stvaranje, oblikovanje, transmisija, pohrana, poboljšanje, integracija, difuzija, i korištenje znanja i informacija sa svrhom sinergijskog djelovanja u procesu donošenja odluka, rješavanju problema, stvaranju inovacija u poljoprivredi određene zemlje” (Röling, 1986).
2. veze između ljudi i institucija za promicanje obostranog/uzajamnog učenja, unapređenja, zajedničkog korištenja tehnologija, znanja i informacija vezane uz poljoprivredu. - sistem uključuje poljoprivrednike, specijaliste za poljoprivredno obrazovanje, istraživače, savjetodavce - za uspostavu obuhvatnog znanja i informacija iz različitih izvora za uspješniju poljoprivredu i poboljšanje životnih uvjeta (FAO/World Bank, 2000).
3. set organizacija i ljudi uključenih u sustav istraživanja obrazovanja i informiranja; set koherentnih spoznaja koje se razvijaju između članova organizacija, (lokalnih) zajednica i društava; i kao ‘inteligentni‘ softver (temeljen na kompjuterskim tehnologijama); na primjer ekspertni sustavi (*expert systems*), sintetizirana inteligencija (*artificial intelligence*).

Istraživački instituti i savjetodavne službe u poljoprivredi obično razvijaju tehničko znanje koje poljoprivrednici primjenjuju u gospodarstvu. Također, Ministarstvo poljoprivrede, lokalne vlasti, vladine i nevladine organizacije, zadruge, potrošači, obrazovne institucije imaju ulogu u AKIS-u (slika 1).

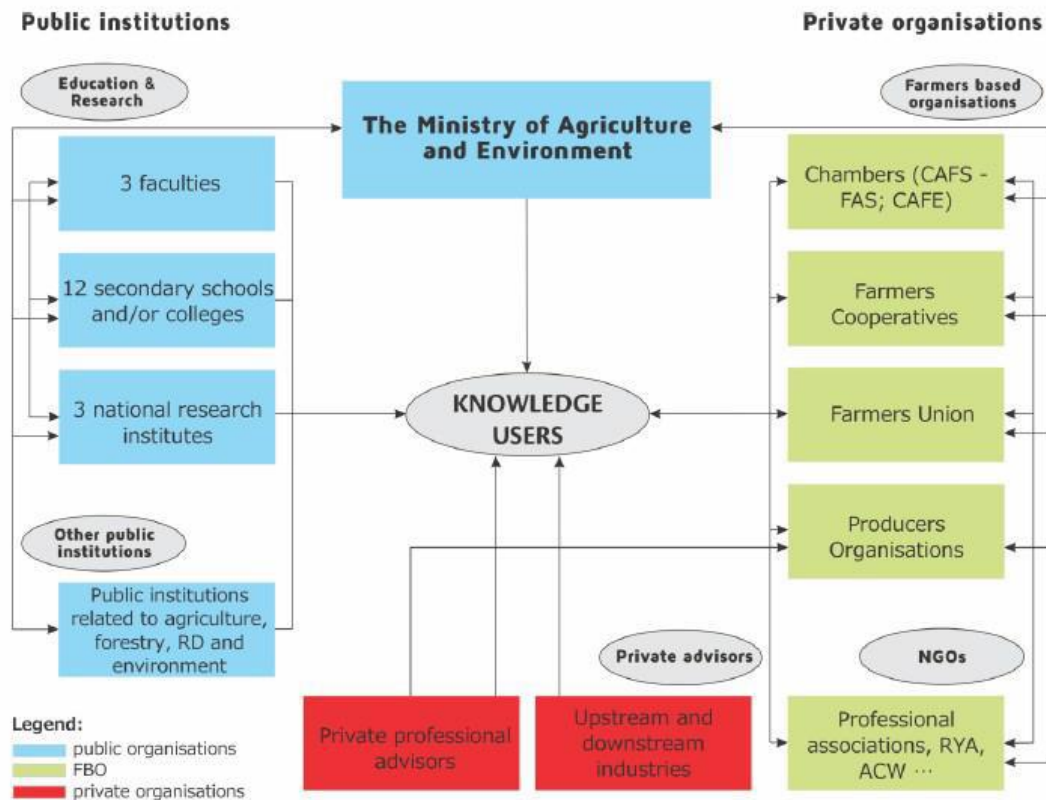
Slika 1: Dionici AKIS-a

Izvor: Agricultural Knowledge and Innovation Systems

Jača povezanost između sudionika u sustavu postaje centralni problem, Gledajući na znanje u poljoprivredi kao sustav, AKIS model govori o učinkovitosti sudionika u poljoprivredi. Kreatori politike počinju prepoznavati važnost znanja upravo kod poljoprivrednika. Prioriteti su i stručnost poljoprivrednika. Prateći literaturu o AKIS-u, istraživanja se i dalje vode kao glavni pokretač inovacija.

Sustav se sastoji od istraživanja, savjetodavnih i obrazovnih institucija, strukturiranih i reguliranih od strane vlade putem poljoprivredne politike.

U nastavku je prikazan Sustav znanja i inovacija u poljoprivredi (AKIS) na primjeru Slovenije (slika 2).

Slika 2: Slovenija kao primjer mapiranja AKIS-a

Izvor: Erhart V. AKIS and advisory services in the Republic of Slovenia, 2014.

Javne institucije

Ministarstvo poljoprivrede i okoliša je krovna institucija - vladina ustanova, a na području poljoprivrede djeluju i ostale institucije: Agencija Republike Slovenije za poljoprivredno tržište i ruralni razvoj, Agencija za zaštitu okoliša, Inspektorat za poljoprivredu, šumarstvo, hranu i okoliš, Uprava za sigurnost hrane, Veterinarska služba i Služba za zaštitu bilja. S obzirom na malu veličinu Republike Slovenije, službe rade samo na nacionalnoj razini i povezane su teritorijalnim jedinicama. Javne usluge u poljoprivredi provode različite javne i privatne organizacije, kao što su komore: Poljoprivreda i šumarstvo Slovenije (CAFS), te Šumarska služba.

Institucije za obrazovanje i istraživanje

Postoji 15 obrazovnih institucija na području poljoprivrede u Sloveniji; tri fakulteta s dva sveučilišta (Biotehnički fakultet i Veterinarski fakultet u sastavu Sveučilišta u Ljubljani, Fakultet Agronomije i prirodnih znanosti u sastavu Sveučilišta u Mariboru), ostalih 12 su institucije srednjih škola i/ili visoke škole. Nacionalni istraživački instituti su: Poljoprivredni institut Slovenije s dva eksperimentalna centra, Slovenski šumarski institut i slovenski Institut

Hop istraživanja. Druge javne ustanove koje doprinose razmjeni znanja i informacija u poljoprivredi su: javne institucije zadužene za ruralni razvoj, šumarstvo, zaštitu prirode, regionalne/lokalne institucije uključene u ruralni razvoj (na primjer lokalne agencije za razvoj).

FBO (*Farmers Based Organisations*) - postoje dvije poljoprivredne organizacije - CASF i Organizacija poljoprivrednih i prehrambenih poduzeća. Prva predstavlja poljoprivrednike i vlasnike šuma, a druga predstavlja tvrtke i poduzetnike u proizvodnji i preradi poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda. Javna savjetodavna služba (FAS) provodi aktivnosti, kao što su istraživanje, implementacija usluga nacionalnih interesa, treninga, seminara i promotivnih aktivnosti. Skupine poljoprivrednih organizacija na temelju dobrovoljnog članstva su: Zadruga Slovenije, teritorijalne ili mjesne zadruge, seljački sindikati te Unija poljoprivrednika. Zadruga Slovenije je dobrovoljna krovna organizacija zadruga s 73 člana i radi samo na nacionalnoj razini. Poljoprivredna zadruga je najčešći i tradicionalni oblik poslovne suradnje u poljoprivrednom sektoru. Primarni fokus zadruge je na kupnji i prodaji poljoprivrednih proizvoda, te djeluje na nacionalnoj i lokalnoj razini. Potrošači u trgovačkom lancu također igraju ulogu u AKIS-u, u smislu prilagodbe poljoprivrednika na tržišne uvjete i zahtjeve.

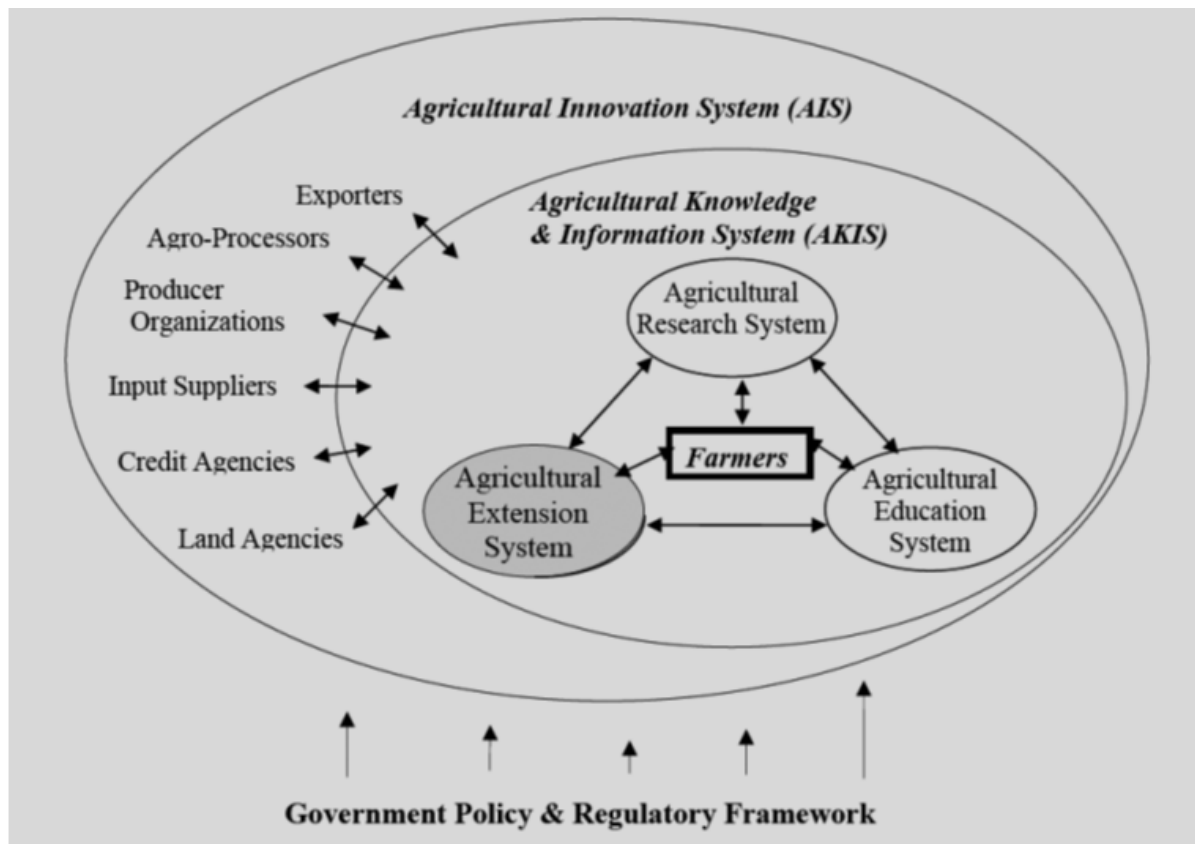
Privatni stručni savjetnici

Postoje privatni konzultanti koji pružaju pomoć poljoprivrednicima u skupinama različitih proizvođača s težištem na marketingu i organizaciji. Neki veterinari također savjetuju poljoprivrednike o osnovnim pitanjima poljoprivrede. Važan kanal potpore poljoprivrednicima su i proizvođači sjemena, poljoprivrednih strojeva, savjetnici koji pomažu poljoprivrednicima u smislu tehničkih standarda, standarda kvalitete, zahtjeva označavanja i slično.

6.1. ULOGA POLJOPRIVREDNO SAVJETODAVNIH SLUŽBI U AKIS-U

Poljoprivredno savjetodavne usluge su različite aktivnosti kojima savjetodavci u poljoprivredi pružaju informacije i usluge koje su potrebne poljoprivrednicima, njihovim obiteljima i drugim dionicima u ruralnim sredinama. Savjetodavci u poljoprivredi pomažu poljoprivrednicima razvijati tehničke i organizacijske vještine, vještine upravljanja i prakse za poboljšanje njihovih životnih uvjeta, odnosno za stvaranje života u blagostanju. Poljoprivredno savjetodavstvo ima ključnu ulogu u povezivanju prehrambenih i poljoprivrednih inovacijskih sustava. Uloga poljoprivredno savjetodavnih usluga ide daleko izvan tehničkih i proizvodnih funkcija, a uključuje cijeli društveni i kulturni život. Poljoprivredno savjetodavstvo je, jednostavno rečeno, djelovanje s drugima (GFRAS, 2012).

Savjetodavne usluge u poljoprivredi povezuju znanost s korisnicima na način koji ne samo da pružaju pouzdane i pravovremene informacije poljoprivrednicima, prerađivačima, marketingu i članovima zajednice, nego jednako tako daju ocjenu za znanstvenika i istraživača o korištenju inovacija, susretanju s poteškoćama, novim mogućnostima i slično.

Slika 3: Poljoprivredna savjetodavna služba kao dio AKIS-a (Riviera, 2005)

Sustav inovacija u poljoprivredi uključuje (AIS): tradicionalne izvore inovacija (TSI – *Traditional Source of Innovation*), privatni sektor: agroprehrambene tvrtke i poduzetnike – proizvođači, izvoznici, dobavljači, prerađivači, kreditne agencije (na lokalnoj, nacionalnoj, multinacionalnoj razini), civilne organizacije (NGO-s; farmerske udruge, udruge potrošača).

Nacionalno poljoprivredno istraživačke institucije i internacionalno poljoprivredno istraživački centri čine Sustav istraživanja u poljoprivredi, dok obrazovne ustanove kao što su strukovne poljoprivredne škole, veleučilišta i fakulteti čine Sustav obrazovanja u poljoprivredi.

Sustav poljoprivrednog savjetovanja je neodrživ bez stručnog obrazovanja, kontinuiranog učenja i povezivanja s novim istraživanjima i inovacijama. Poljoprivrednici su dionici istraživanja, inovacija, obrazovanja i savjetovanja u poljoprivredi (slika 3).

Cijelim Sustavom znanja i inovacija u poljoprivredi upravlja Ministarstvo poljoprivrede, odnosno Vlada i Zajednička poljoprivredna politika (propisi, zakoni, carine, norme).

Poljoprivredne savjetodavne službe ne treba više smatrati zasebnim institucijama, već ih je potrebno proučavati i razumjeti kao umrežene u veći sustav znanja i inovacija u poljoprivredi (AKIS). To se može postići koordinacijom djelatnosti potpore „PRO AKIS – podrške poljoprivrednicima: savjetodavne službe u europskom sustavu poznavanja znanja i informacija u poljoprivredi. Ima nekoliko načina na koje se može usvojiti AKIS – iz perspektive procesa infrastrukture, funkcija i dinamičnosti.

Kod PRO AKIS-a usvojena je perspektiva infrastrukture koja se pokazala korisnom za proučavanje organizacijske raznolikosti i usporedbu na razini integracije savjetodavnih službi u odgovarajuće nacionalne AKIS-e. Organizacija savjetodavnih službi međusobno se uvelike razlikuju. U gotovo svim europskim zemljama pored javnih tijela, organizacija usmjerenih na poljoprivrednike i ostalih nevladinih organizacija, postoje i privatni davatelji usluga. Iako nije uvijek lako doći do informacija i unatoč nedostatku transparentnosti kod privatnih savjetodavnih službi, stvara se mišljenje o postojanju velikih razlika između država članica u smislu savjetodavnih službi koje su vezane za javne politike i svojstva koordinacije, resurse i metode korištene za pružanje savjetodavnih usluga, klijente i središnje teme te veze s ostalim sudionicima AKIS-a.

Tijekom tri regionalne radionice koje su provedene 2014., sudionici AKIS-a potaknuti su da razmjene i temelje daljnji rad na empirijskim nalazima i tematskoj problematici poput procjene kvalitete savjetodavnih službi, novih uloga javne uprave koja je suočena sa sve većim brojem privatnih službi i pojavom novih sudionika na tom području. Sudionici su bili

uglavnom svjesni da, sa sličnim interesima, ali u vrlo različitim okolnostima, moraju djelovati na vrlo dinamičnom području. Iako se čini da postoji sve veće zanimanje za rad savjetodavnih službi i djelovanje AKIS-a u EU-u, jedna država EU ne uči lako od druge jer su organizacijski uvjeti vrlo različiti i stvaraju izrazito specifične institucijske okoline. Zato bi uzajamno učenje i razmjena između dionika AKIS-a trebali biti usredotočeni na konkretne probleme, poput određenih funkcija, na uloge sudionika ili komunikaciju i interakciju unutar AKIS-a (Savjetodavna služba, 2015).

7. MEĐUNARODNE ASOCIJACIJE/INSTITUCIJE U POLJOPRIVREDNOM SAVJETODAVSTVU

Savjetodavne usluge nekad nisu bile uspješne po pitanju vlastitog promoviranja izvan vlastitih lokalnih područja, kao ni u komuniciranju izvan granica regije. Povremena putovanja koja organiziraju savjetnici u druge zemlje i rijetke savjetodavne konferencije bili su jedini znak postojanja suradnje (Brkić, 2014).

7.1. SVJETSKE ASOCIJACIJE I ORGANIZACIJE U POLJOPRIVREDNOM SAVJETODAVSTVU

7.1.1. Globani forum za savjetodavne službe u poljoprivredi (GFRAS – *Global Forum for Rural Advisory Services*)

GFRAS je globalni forum za savjetodavne službe u poljoprivredi. Vizija foruma je da usluge savjetovanja u poljoprivredi učinkovito doprinose održivom smanjenju gladi i siromaštva u svijetu. Misija je pružiti zagovaranja i vodstvo u savjetodavnim uslugama na području poljoprivrede unutar agende globalnog razvoja.

GFRAS ima tri funkcije:

1. lobiranje za savjetodavne usluge u okviru globalnih dijaloga politike i promicanja zapoboljšanje ulaganja u RAS (*Rural Advisory Services* – poljoprivredne savjetodavne službe),
2. potpora razvoju pristupa i politika za poboljšanje učinkovitosti RAS,
3. jačanje sudionika i foruma u poljoprivrednim savjetodavnim službama kroz interakciju i umrežavanje.

Razdoblje utvrđivanja GFRAS-a započelo je 1. siječnja 2010. Tijekom pripreme faze GFRAS je u dogovoru s dionicima, razvio petogodišnji operativni plan s dugoročno osiguranim sredstvima. U lipnju 2011. godine je pokrenuta prva faza GFRAS-a.

GFRAS predstavlja forum za okupljanje i promicanje interakcije i učenja među raznolikim dionicima uključenim u PPS (PSS – Poljoprivredna savjetodavna služba). Radeći na različitim razinama, GFRAS pomaže regionalnim sudionicima predstaviti njihove perspektive na globalnom području, to jest predstaviti njihova gledišta, viđenja na globalnoj razini te razvijati mehanizme suradnje. Ovaj dvosmjerni protok jača ulogu savjetodavnih usluga u

poljoprivrednom razvoju u cilju smanjenja gladi i siromaštva. GFRAS dopušta korisnicima PSS i drugim organizacijama koje imaju interes u PSS, da se uključe u dijalog i da sudjeluju u promoviranju okruženja za ulaganja u PSS. GFRAS podržava istraživanja koja dokazuju učinkovite pristupe i politike za PSS. Na taj se način također jačaju kapaciteti PSS praktikanata kroz umrežavanje.

Točnije, GFRAS čini sljedeće:

- povećava svijest o vrijednosti PSS u promicanju ruralnog razvoja, i o nužnostima promicanja ruralnog razvoja,
- oragnizira edukaciju i potiče razmjenu informacija među PSS dionicima,
- promovira razmjenu iskustava „regija do regije“,
- poboljšava učenje objavljivanjem relevantnih studija, vodiča, izvješća i briefova,
- poboljšava dionicima pristup znanju i informacijama,
- podupire sinergizam,
- razvija i oplemenjuje smjernice o politikama i pristupima za poboljšanje PSS.

GFRAS - primjer ocjenjivanja

Jedan od prvih prioriteta identificiranih od strane GFRAS dionika bila je potreba za poboljšanjem PSS kroz učinkovitiju procjenu. Stoga su razvili GFRAS *Vodič ocjenjivanja poljoprivrednog savjetovanja* koji pomaže savjetodavcima i procjeniteljima provoditi sveobuhvatno, strogo, vjerodostojno i korisno ocjenjivanje. Vodič koristi savjetodavcima za davanje najprikladnije ocjene za njihove okolnosti i pristupu daljnjim izvorima informacija. Razni programi PSS u svijetu trenutno koriste GFRAS vodič, kao na primjer: Zavod za ekonomiku poljoprivrede i savjetovanje Sveučilišta u zapadnoj Indiji Trinidad i Tobago, Agrobiznis udruga u Azerbejdžanu, Sveučilište Kairo u Egiptu i Sveučilište u Beninu.

GFRAS - upravljanje i podrška

GFRAS pruža platformu za dijalog među svojim članovima (organizacije aktivno sudjeluju u razvoju PSS s GFRAS) i osobama koje su registrirane i imaju interes u GFRAS aktivnostima. On je vođen upravnim odborom, s članovima iz Afričkog foruma za poljoprivrednu savjetodavnu službu (AFAAS - *African Forum for Agricultural Advisory Services*), Mreže seoskih savjetodavnih usluga Azije -Pacifičkih otoka (APIRAS - *Asia-Pacific Islands Rural Advisory Services network*), Mreže Latinske Amerike za ruralne savjetodavne službe (RELASER - *Latin American Network for Rural Extension Services*), Organizacije za hranu i

poljoprivredu Ujedinjenih naroda (FAO - *United Nations Food and Agriculture Organisation*), Globalnog foruma za poljoprivredna istraživanja (GFAR - *Global Forum for Agricultural Research*), Švicarske agencije za razvoj i suradnju (SDC - *Swiss Agency for Development and Cooperation*), Švicarske udruge za razvoj poljoprivrede i ruralnih područja (Agridea- *Swiss Association for the Development of Agriculture and Rural Areas*) i Svjetske banke. Više partnera financijski podupire GFRAS, uključujući *Bill & Melinda Gates Foundation*, Europsku komisiju, SDC i Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID - *United States Agency for International Development*). Agridea ujedno predstavlja i tajništvo GFRAS-a.

GFRAS dionici

Kako bi postigli svoju viziju i misiju, GFRAS spaja dvije glavne skupine dionika kako bi im se pomoglo razviti odgovarajuće, održive i učinkovite politike, prakse i pristupe:

1. Poljoprivredne savjetodavne službe iz javnog, privatnog sektora i civilnog društva koje izravno promoviraju poljoprivredne savjetodavne službe
  - GFRAS potiče vodstvo, posebice na regionalnoj i nacionalnoj razini, jednako kao i promoviranje foruma unutar kojeg se zainteresirane strane mogu zbližiti i ojačati svoje pojedinačne, organizacijske, i institucionalne sposobnosti, osobito učeći jedni od drugih. Kroz GFRAS, ovi dionici imaju jedinstven glas i tako veći utjecaj na razvoj i racionalizaciju poljoprivredno –savjetodavnog pristupa i politike.
2. Međunarodne razvojne institucije uključene u ruralni razvoj
  - GFRAS pomaže tim institucijama da rade učinkovitije s dionicima poljoprivrednog savjetodavstva i time usput poboljšavaju svoje inicijative ruralnog razvoja. To spajanje također dovodi do snažnije moći zagovaranja poljoprivredno savjetodavnih službi u javnosti.

7.1.2. Tehnički centar za suradnju u poljoprivredi (CTA – The Technical Centre for Agricultural and Rural Cooperation)

CTA je kratica za tehnički centar za suradnju u poljoprivredi te predstavlja zajedničku međunarodnu instituciju afričkih, karipskih i pacifičkih (ACP) skupina država i Europske unije (EU).

Misija CTA je unaprjeđenje hrane i prehrambene sigurnosti, povećati prosperitet i poticanje pravilnog gospodarenja prirodnim resursima u ACP zemljama. Središnje ostvarivanje misije CTA je poboljšanje partnerskih odnosa među ACP nacionalnih i regionalnih tijela. Oni

suraduju sa širokom mrežom tijela javnog i privatnog sektora ACP-EU, kao i s međunarodnim organizacijama širom svijeta.

Vizija CTA jest da nastoji biti partner onima koji rade na osnaživanju poljoprivrednih i ruralnih zajednica u Africi, na Karibima i Pacifiku sa znanjem i vještinama koje su im potrebne u borbi protiv siromaštva i gladi.

Temeljne vrijednosti CTA:

1. predanost razvoju - CTA je posvećen održivom razvoju, povećanju prosperiteta i poboljšanju dobrobiti poljoprivrednih i ruralnih populacija u ACP zemljama na troškovno učinkovit i ekološki prihvatljiv način. CTA će slušati svoje partnere i odgovoriti na njihove potrebe,
2. transparentnost – CTA teži izvrsnosti, transparentnosti i odgovornosti u svim svojim projektima i svim njezinim dionicima služi za okupljanje i olakšavanje komunikacije kako bi se postigla održiva rješenja za izazove poljoprivrede i ruralnog razvoja u ACP zemljama CTA pokazuje visoku razinu odgovornosti prema svojim nadzornim tijelima, partnerima i korisnicima te će se pridržavati visoke razine profesionalnog i etičkog integriteta u obavljanju svojih dužnosti,
3. osnaživanje zajednice i grupa – CTA će nastojati osnažiti pojedince, grupe, organizacije i mreže s kojima radi, poštujući bogatstvo i raznolikost svojih glasova, omogućujući im da izgrade i ojačaju svoje kapacitete i postanu samostalni. Također će promicati rodnu ravnotežu i povećati sudjelovanje mladih u svojim programima i partnerskim sporazumima.

7.2. EUROPSKE/EU ASOCIJACIJE I INSTITUCIJE U POLJOPRIVREDNOM SAVJETODAVSTVU

Kontekst unutar kojeg savjetodavne usluge funkcioniraju u Europi danas je pod jakim utjecajem EU-a i sve više je vođen politikom EU. Na području istraživanja u poljoprivredi, financiranjem se pomoglo razviti snažnije veze i suradnju između institucija i pojedinaca te, iako to nosi određeni administrativni teret, iznimno je učinkovito. U posljednjih nekoliko godina, EU je prepoznala vrijednost prijenosa znanja, a posebno ulogu javnih i privatnih savjetodavnih službi. Uvijek će postojati potreba za kontinuiranim poboljšanjima i događajima kao što su sjednice, forumi, na kojim okupljaju savjetnici, konzultanti i drugi stručnjaci koji podupiru učinkovitu i održivu poljoprivredu i razgovaraju o problemima i iskustvima (Kelly, 2014).

Pravni okviri savjetodavnih službi u EU

Prvenstveno, pravni okviri poljoprivredi u različitim europskim zemljama odražavaju ekonomsku viziju specifičnu za svaku zemlju. Ova ekonomska vizija je povezana s poviješću i kulturom zemlje (Jovanić i Đelić, 2013).

Regulatorni okvir EU-a za poljoprivredne savjetodavne usluge ostavlja državama članicama pravo na uspostavu vlastitog savjetodavstva. Studija Europske komisije 2009. godine predstavila je situaciju s tri glavna organizacijska radna tijela: javne poljoprivredne savjetodavne službe, privatne i mješovite. Većina država članica se kreće prema većoj uključenosti privatnih tvrtki u poljoprivredno savjetodavstvo, ali javna, državna savjetodavna tijela obično zadržavaju ukupno usmjeravanje i koordinaciju uloga. Privatizacija savjetodavnih službi se smatra kao dodatak za javne savjetodavne službe. Bilo da su prioritetni poljoprivrednici ili ne, Europska komisija smatra da države članice trebaju učiniti više za promicanje poljoprivredne savjetodavne službe, (Europska komisija, 2010).

7.2.1. Europski forum za poljoprivredne (ruralne) savjetodavne službe (EUFRAS – *European Forum for Agricultural and Rural Advisory Services*)

EUFRAS je nastao na sastanku konzultanata u Bruxellesu u studenom 2012. u organizaciji Komisije/DG Agri na temu kako pokrenuti europsko inovacijsko partnerstvo. Raspravljalo se o izazovu premošćivanja jaza između prijenosa znanja u istraživanje/najboljoj praksi i općoj praksi u poljoprivredi. Poteškoću malim samostalnim savjetodavnim organizacijama i agencijama predstavlja vrijeme i trud potrebno za njihovo predstavljanje u mnoštvu drugih dobro organiziranih lobija. Tako je 2013. godine osnovan Europski forum za poljoprivredne savjetodavne službe i ima status organizacije sukladno zakonu Latvije. To je organizacija koja broji 17 članica te ima za cilj privlačenje ljudi na svim područjima organizacijskog savjetovanja. Aktivnost savjetnika se povećala i sudjeluju u kreiranju provedbi projekata u EIP (Europsko inovacijsko partnerstvo), (EUFRAS, 2015).

EUFRAS ima misiju poboljšanja kvalitete, učinkovitosti i uspješnosti rada poljoprivrednih savjetnika. Njihov rad je usmjeren na podupiranje poljoprivredne obitelji, poljoprivrednika lokalne grupe poljoprivrednih organizacija i pojedinaca uključenih u poljoprivredu i ruralni razvoj te rješavanju aktualnih i novih problema (ekonomskih, ekoloških i društvenih).

Ciljevi EUFRAS-a su promicanje najbolje prakse u savjetodavnoj metodologiji kao što su:

- razvoj zajedničkih informatičkih usluga i rješenja,
- razmjena tehničkih znanja,

- obuka savjetodavnog osoblja,
- razvoj savjetodavnih standarda i okvira za evaluaciju,
- poticanje aktivnosti svojih članova na donošenje ključnih odluka u EU i drugdje,
- utjecaj na obuku studenata poljoprivrede (Savjetodavna služba, 2015).

Jedan od osnovnih ciljeva EUFRAS-a je unaprijediti stručno obrazovanje savjetodavaca. Poljoprivredne savjetodavne službe nastoje zajedno surađivati na europskoj razini. Usavršavanje savjetodavaca uvelike se razlikuje od zemlje do zemlje i od regije do regije.

Postoje 10 milijuna obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava u Europi; ako se na svakih 400 gospodarstava postavi jednog savjetnika, to je 25 000 savjetnika. Ovo je industrija koja treba jaču mrežu i stvarni angažman članova kako bismo mogli preuzeti kontrolu nad budućnosti. EU je spremna podržati EUFRAS, a EUFRAS se mora angažirati i iskoristiti priliku koja se otvara po pitanju suradnje i postizanja održive budućnosti po pitanju savjetodavnih usluga i poljoprivrednika. Strani jezik još uvijek predstavlja problem, ali ne toliko kao prije. Utjecaj boljeg zastupanja, komunikacije, boljeg i bržeg učenja utvrdit će položaj EUFRAS-a kao učinkovite mrežne platforme za usluge savjetovanja po pitanju poljoprivrede i ruralnih aktivnosti (Kelly, 2014).

Aktivnosti EUFRASA:

- promicanje najbolje prakse u savjetodavnim metodologijama,
- razvoj zajedničkih informacijskih tehnologija usluga i rješenja,
- dijeljenje tehničke stručnosti,
- vještine obuke savjetodavnih djelatnika,
- razvoj savjetodavnih standarda i okvira za vrednovanje,
- promicanje aktivnosti svojih članova na ključne odluke odgovornih osoba u EU-u i drugdje,
- utjecaj osposobljavanja poljoprivrede prema diplomiranim studentima.

Za učinkovitije umrežavanje potrebno je:

- učenje najbolje prakse,
- razvoj novih znanja i vještina,
- promjena kulture,
- poboljšanje dodane vrijednosti,
- podupiranje drugih članova,
- obraćanje većim izazovima.

Ideje za poboljšanje umrežavanja:

- skupovi, događanja,
- partnerstvo u EU projektima,
- dijeljenje tehničke stručnosti,
- *Peer to Peer* osvrt (eng. isti sa istim ili svaki sa svakim) u računarstvu podrazumijeva koncept umrežavanja računala bez poslužitelja, gdje je svako računalo inteligentna radna stanica, koja pronalazi druga računala i komunicira s njima izravno, bez potrebe autorizacije na nekom centralnom poslužitelju. Primjer takve mreže su Microsoftove radne grupe (*Workgroups*), za razliku od domene (*Domain*) gdje se korisnici moraju prijaviti na centralni poslužitelj domene.
- međusobno dijeljenje stručnih materijala,
- zajednički ICT alati,
- projekti razmjene djelatnika,
- davatelji usluga.

Mreža utjecaja na:

- zajedničko istraživanje,
- na diplomske programe na sveučilištima,
- osiguranje financijskih sredstava EU (fondove) nacionalnih i regionalnih istraživačkih i razvojnih programa,
- korporativne industrije,
- poljoprivrednike i njihove organizacije,
- GFRAS i druge globalne organizacije.

Aktivnosti EUFRAS u godini 2014/2015 su uključivale:

- sudjelovanje u konzorciji u usklađivanju i podršci akcije istraživanja i inovacija u akcijskim projektima u okviru 2014-2015 Horizon 2020 poziva,
- prijedlog za sudjelovanje u savjetodavnim skupinama EU poljoprivredne politike,
- konferencija savjetodavne metodologije u studenom 2014.
- uspostavljanje suradnje s CECRA (Certifikat europskih konzultanata u ruralnim područjima) i drugim savjetodavnim organizacijama o vještinama obuke,
- pripremanje prijedloga o mogućnostima za standardizaciju savjetodavnih alata i vještina ruralnih savjetnika.

Plaćanje članarine u EUFRAS-u ovisi o zastupljenosti članova pojedine zemlje članice.

7.2.2. Međunarodno udruženje savjetodavaca u poljoprivredi (IALB – Internationale Akademie - land und hauswirtschaftlicher Beraterinnen und Berater)

Mreža poljoprivrednih savjetodavnih službi njemačkoga govornog područja, Međunarodno udruženje poljoprivrednih savjetodavaca (IALB) uspješno surađuje na usavršavanju savjetnika pomoću Certifikata za europske savjetodavce u ruralnim područjima (CECRA) i uspostavljenim IALB-ovim seminarom. CECRA - IALB mreža razvila je Certifikat za europske savjetodavce u ruralnim područjima. (CECRA) radi usklađivanja osnovnih kvalifikacija za savjetodavce. Zanimanje “savjetodavca” nije zaštićen pojam, certifikati poput CECRA mogu jamčiti minimalan standard u obrazovanju savjetodavaca u poljoprivredi s naglaskom na metodološkom usavršavanju.

Razlika između IALB I EUFRAS seminara

IALB seminar se održava na njemačkom jeziku za savjetodavce te služi kao primjer razvoja novih proizvoda. To je jedan sofisticiran tečaj usavršavanja na razini EU-a za iskusne poljoprivrednesavjetodavce.

EUFRAS seminar - ciljne skupine za EUFRAS-ov seminar su iskusni savjetodavci, treneri savjetodavaca u poljoprivredi, upravitelji savjetodavnih službi. EUFRAS-ov seminar mogao bi istovremeno poslužiti za stručno osposobljavanje i kao društvena mreža. Radi lakše provedbe navedene suradnje, udruženje poljoprivrednih obrazovnih institucija u sklopu EUFRAS-a zatražilo je financijska sredstva od EU ERASMUS+ programa. Vodeći je partner bavarska Akademija javne uprave u Landshutu.

7.3. Europska federacija savjetodavaca u poljoprivredi (EFAC – *The European Federation of Agricultural Consultants*)

Europska federacija savjetodavaca u poljoprivredi (EFAC) je neovisna mreža profesionalnih poljoprivrednih savjetodavnih organizacija. Osnovana je 1997. godine s ciljem okupljanja nezavisnih poljoprivrednih savjetodavnih tijela koji djeluju u europskim zemljama. EFAC nastoji promicati poljoprivredno savjetodavstvo. Svrha EFAC-a je okupiti sve poljoprivredne konzultantske organizacije europskih država, štiti profesionalne interese poljoprivrednih savjetnika i njihovih klijenata i osigurati kvalitetu svojih usluga.

Države članice su: Danska, Francuska, Njemačka, Nizozemska, Norveška, Švedska, Španjolska i Belgija.

Cilj EFAC-a- je:

- zastupati opće i posebne interese poljoprivrednih savjetodavnih tijela u raspravi s institucijama Europske unije i drugim organizacijama;
- pokrenuti pravne, ekonomske, financijske, socijalne i druge studije interesa za poljoprivredna savjetodavna tijela, klijentima i njihovim zaposlenicima, a posebno subjekatima na vlasti Europske unije - time pridonose razvijanju poljoprivrednog savjetodavstva u cjelini;
- promicati kontakte i suradnju između poljoprivredno savjetodavnih tijela u europskim zemljama, a za podršku i koordinaciju njihovih aktivnosti - stvaranjem stručnih odbora i radnih skupina, kako bi se osigurali vezu s bilo kojom drugom profesionalnom organizacijom za poljoprivredu u europskim zemljama i drugim organizacijama koje rade na poljoprivrednim ili društvenim područjima, bilo na europskoj ili svjetskoj razini;
- razmotriti dolazi li do proširenja Europske unije i dati podršku istočno europskim zemljama te sličnim članovima unutar aktivnosti EFAC-a;
- promicati program razmjene članovima, razmjenjivati statistiku, znanja i iskustva među članovima, klijentima i zaposlenicima, studentima i istraživačima kroz obrazovanje, analize i studije u različitim zemljama (EFAC, 2015).

EFAC također provodi istraživanja o brojnim pitanjima od međunarodnog značaja u području poljoprivrednog savjetovanja. To će se postići primjenom stručnih znanja pokrivajući teme kao što su računovodstvo, vrednovanje, pitanja proizvodne i tržišne regulacije, učinaka uzgoja velikih razmjera i ostale teme podjednako.

U tom pogledu EFAC vodi raspravu među poljoprivrednicima, savjetodavcima, političkim i upravnim poljoprivrednim stručnjacima o budućnosti poljoprivrede u Europi.

7.3.1. Međunarodna organizacija za ruralni razvoj jugoistočne Europe (SWG – Regional Rural Development Standing Working Group in South Eastern Europe)

SWG je međunarodna međuvladina organizacija koja se sastoji od vladinih institucija odgovornih za ruralni razvoj u zemljama i područjima jugoistočne Europe. Glavno tijelo za upravljanje i koordinaciju je SWG Glavni ured/tajništvo, sa sjedištem u Skopju, Makedonija. SWG, kao platforma za umrežavanje i regionalnu suradnje, uspostavljena je tijekom Foruma poljoprivredne politike 2005. ("Razvojne mogućnosti sela za suradnju u jugoistočnoj Europi")

održanom u Makedoniji i Srbiji u lipnju 2005. godine. Organizacija je nastala na temelju zajedničke želje da se uspostavi organizacija za održivi ruralni razvoj u jugoistočnoj Europi. Kao organizacija SWG je nepolitičko tijelo, djelujući u duhu prijateljstva i dobrog susjedstva i povećava međusobno poštovanje i povjerenje, dijalog i suradnju među državnim institucijama.

Općenito, SWG radi na osnaživanju i promicanju održivih principa o ruralnom razvoju, kroz umrežavanje i stalnu suradnju između svih dionika u ruralnom razvoju u regiji jugoistočne Europe.

SWG je odgovorna organizacija za pokretanje i pripremu projekata regionalnog razvitka u jugoistočnoj Europi. Djeluje kao nezavisna agencija za koordinaciju i provedbu zajedničkih projekata, kao i za provođenje projektnih aktivnosti. Kroz njih, SWG služi kao facilitator u procesu jačanja regionalne institucije zbog potrebnog podržavanja dugoročne poljoprivrede i ruralnog razvoja. Timski rad članova pojačava individualne napore za brigu o regionalnom ruralnom razvoju kroz svoje politike i programe.

SWG podržava članove vlada, akademske institucije, udruge i organizacije u jačanju izgradnje kapaciteta i umrežavanja u jugoistočnoj Europi. Oni surađuju kako bi se povećalo razumijevanje i svijest o dostupnim informacijama i alatima, te prepoznavanju praznine i nedosljednosti u kontekstu regionalnog saveza.

SWG služi za: osiguravanje bliske, otvorene, aktivne, konstruktivne i trajne suradnje među članovima u okvirima svoje odgovornosti u tijeku procesa integracije u EU, poticanje i organiziranje inicijative i aktivnosti vezane za ruralni razvoj na nacionalnoj, regionalnoj i globalnoj razini, kao izravna podrška za provođenje studija, procjena i istraživanja u ruralnom razvoju, pomoć u strateškom planiranju i programiranju za ruralni razvoj, sudjelovanje u aktivnostima suradnje transnacionalne i globalne strukture ruralnog razvoja.

Vizija SWG za ruralnu jugoistočnu Europu

Inovativna, uključiva i održiva poljoprivreda i ruralni razvoj koji su ojačani kohezijom regionalne suradnje, a poduprti prikladnim politikama i programima za lakše približavanje zemalja članica prema Europskoj uniji.

Ciljevi:

- bogatiti regionalnu suradnju među ministarstvima poljoprivrede u jugoistočnoj Europi,
- dijeljenje informacija o ruralnim pitanjima i temama ruralnog razvoja,
- podrška institucijama članica u identificiranju zajedničkih potreba i interesa,
- stvaranje mogućnosti za razmjenu iskustava i znanja među ustanovama članicama s raznim međunarodnim organizacijama i institucijama,

- osigurati nove ideje i alate važne za poljoprivrednu politiku i ruralni razvoj,
- podijeliti i generirati inicijative za unaprjeđenje ruralne agende.

SWG izvršava svoje aktivnosti u sljedećim područjima:

1. ruralni razvoj,
2. trgovina i ekonomski razvoj,
3. poljoprivreda i agro-industrija,
4. zaštita okoliša i održivost
5. zaštita i promicanje kulturne baštine,
6. turizam i ruralni turizam,
7. doprinos za ljudsko zdravlje i obrazovanje,
8. razmjene statističkih podataka,
9. promicanje ravnopravnosti spolova i osnaživanje žena u ruralnim područjima,
10. pojačavanje kapaciteta i izgradnja znanja.

Cilj SWG je uključivanje zainteresiranih na suradničke aktivnosti (seminari, radionice i treninzi) za jačanje kapaciteta za razvoj. Takvi događaji promiču razmjenu iskustava, povećavanje suradnje i jačanje znanja te razvoj vještina među dionicima u procesu regionalnog razvoja. Izgradnjom takvih kapaciteta povećat će se i kompetencija sudionika.

SWG zemlje članice: Albanija, Bosna i Hercegovina, Srbija, Bugarska, Makedonija, Crna Gora.

7.3.2. Mreža savjetodavnih službi jugoistočne Europe – MSS-JE

Erich Waldmeier, CH je potaknuo ideju da se po uzoru na druge mreže u svijetu i Europi, osnuje mreža savjetodavnih službi u jugoistočnoj Europi.

Cilj MSS-JE (Horvat, Husnjak, Tošić, Žutinić, 2015) je uspostaviti bolju suradnju između poljoprivrednih savjetnika i službi, radi dinamičnije razmjene znanja i iskustava o savjetodavnim metodama, načinu financiranja i evaluacije rada sa svrhom unaprjeđenja poljoprivrednog savjetodavstva regije. Također, cilj je povezivanje sa srodnim regionalnim i europskim organizacijama kao i razvoj projektne suradnje među članicama mreže.

Podloga za osivanje Mreže savjetodavnih službi jugoistočne Europe bila je studija FAO2011. - „Procjena razvoja ljudskih resursa i uloge savjetodavnih službi zapadnog Balkana”, GFRAS – Konferencija u Berlinu 2013., FAO – Konferencija u Sarajevu 2013., IALB dani 2013. i sastanak Izvršnog odbora IALB, 2014.godne.

Države članice inicijative osnutka Mreže savjetodavnih službi jugoistočne Europe su: Albanija, Austrija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Crna Gora, Hrvatska, Kosovo, Mađarska, Makedonija, Rumunjska, Slovenija, Srbija (slika 4).

Slika 4: Države MSS–JE

Izvor :Horvat i sur., 2015.

Među dosadašnjim aktivnostima MSS – JE održan je sastanak u Beogradu u travnju 2014., informiranje SWG-a u Jahorini u svibnju 2014., radionica u Tuhelju – IALB dani u lipnju 2014., prezentacija EUFRAS-a u Litvi u rujnu 2014., radionica na Zlatiboru u studenom 2014., sastanak u Bitoli u ožujku 2015.godine. Nadalje, održana je osnivačka skupština MSS-JE i 2. regionalna konferencija savjetodavnih službi jugoistočne Europe od 22 do 23. listopada 2015., u Bugarskoj (Sofija) te 2016. 3. regionalna konferencija savjetodavnih službi jugoistočne Europe – Tirana, Albanija.

U Zagrebu 2017., planira se održati 4. regionalna konferencija savjetodavnih službi jugoistočne Europe.

7.4. NACIONALNE ORGANIZACIJE U POLJOPRIVREDNOM SAVJETODAVSTVU

Gotovo sve države svijeta imaju organizirane javne ili privatne savjetodavne službe koje se međusobno razlikuju prema izvorima financiranja, opsegu usluga, pristupima u savjetodavnom radu i drugo. U nastavku je opisan primjer AGRIDEA-e koja uspješno povezuje sve dionike relevantne za razvoj poljoprivrede i ruralni prostor u Švicarskoj.

7.4.1. Švicarska udruga za razvoj poljoprivrede i ruralnih područja – AGRIDEA (Swiss Association for the Development of Agriculture and Rural Areas)

AGRIDEA je švicarska udruga za razvoj poljoprivrede i ruralnih područja osnovana 1958. Članove zastupa četrdesetak organizacija aktivnih u poljoprivredi ili ruralnim područjima, uključujući: kantone, kneževinu Liechtenstein, i druge grupe, Centar za poljoprivredno savjetodavstvo. AGRIDEA Centar za poljoprivrednu savjetodavnu službu je aktivan na nacionalnoj razini, na tri mjesta, u Lindau, Lausanni i Cadenazzu. Sastoji se od 150 zaposlenih iz različitih profesionalnosti koji rade zajedno za razvoj poljoprivrede i ruralnih područja.

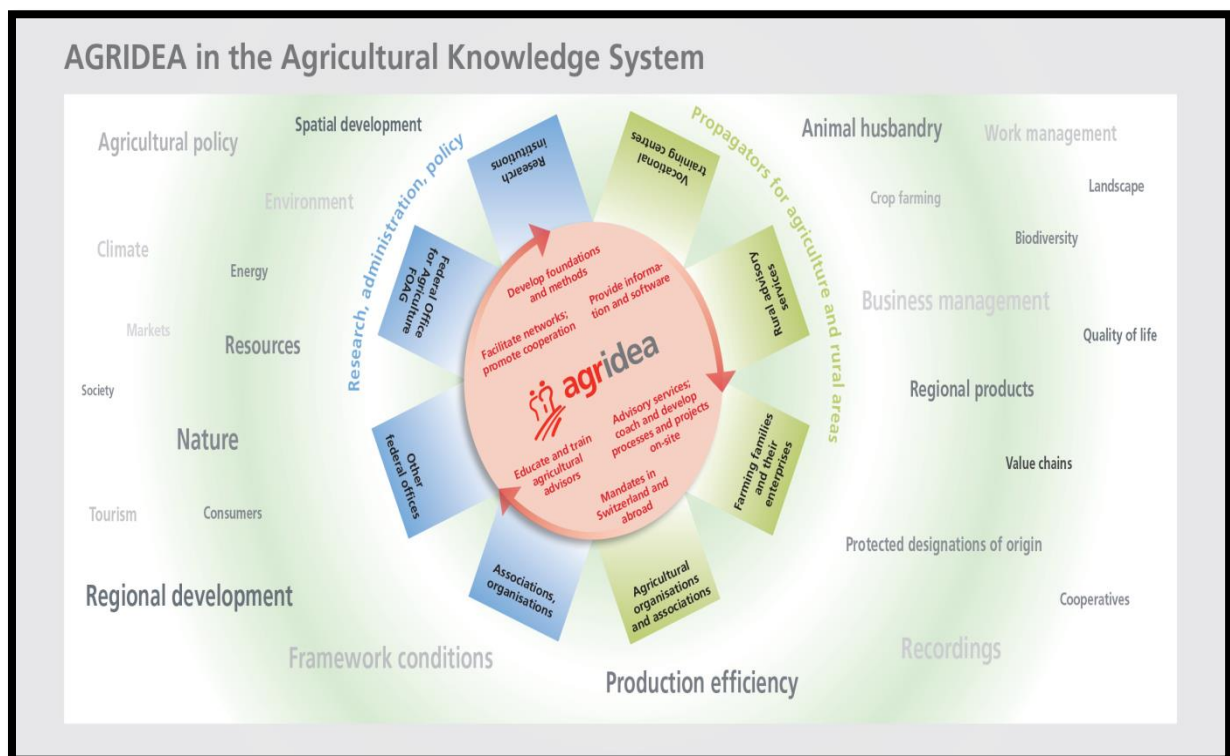
Udruga je financirana od strane: Saveznog ureda za poljoprivredu, prodaje proizvoda i usluga, posebnim mandatima i misijama od strane javnih tijela ili trećih osoba, članova i pristojbe. Članovi imaju koristi od povlaštene cijene na proizvode i usluge.

AGRIDEA promiče razmjenu znanja i iskustava između ljudi koji rade u poljoprivrednom savjetodavstvu, istraživanju, praksi, upravi ili politici u različitim tematskim područjima. Kantoni i 40-ak organizacija koje djeluju u poljoprivredi i ruralnim područjima su članovi organizacije AGRIDEA. Na nacionalnoj razini predstavlja vezu između znanosti i prakse. Partner je u radnim grupama projekata u kojima razni sudionici razmjenjuju iskustva i žele postići zajedničke ciljeve na europskoj i svjetskoj razini, AGRIDEA je razvila široku mrežnu vezu s poljoprivrednim tijelima za obuku i sudionicima uključenih u poljoprivrednu politiku. Tri posebne prednosti za AGRIDEA korisnike su:

1. profesionalnost kod izabiranja kontakata - za proizvode i pružanje usluga,
2. široki raspon tema i metodologija – „sve pod istim krovom“,
3. aktivnosti na švicarskom području s jakim nacionalnim i međunarodnim mrežama (AGRIDEA, 2015).

Usluge su: razvoj i stjecanje novih metoda za poljoprivredno savjetovanje i usavršavanje; facilitacija kao ključna vještina, protok znanja prilagođen praksi i dostupnost u publikacijama i internetu, podrška za inovativne projekte i proširenje usluga na internet stranicama, koordinacija mreže, te poticanje suradnje svih dionika u sustavu poljoprivrednog znanja.

Agridea je dio sustava znanja u poljoprivredi. Sa svojim partnerima, organizacija je usmjerena na ponudu i održavanje održive budućnosti za poljoprivredu i ruralna područja. Razvija specijalizirano znanje, sjedinjuje i širi iskustva i potrebe izvučene iz prakse. Udruga radi u suradnji s partnerima iz znanstvenih istraživanja, politike, obuke, savjetovanja, prakse, kao i sa regionalnim i nacionalnim organizacijama u korist kvalitetnije budućnosti za poljoprivredu i održivi razvoj ruralnih područja (slika 5).

Slika 5: AGRIDEA kao dio Sustava znanja u poljoprivredi (izvor: AGRIDEA)

7.4.2. Poljoprivredna savjetodavna služba Republike Hrvatske

Poljoprivredna savjetodavna služba osnovana je 1991. godine; a od tada je provedeno više reorganizacija. Sada objedinjuje savjetodavne usluge u poljoprivredi, ribarstvu i šumarstvu. Financiranje poljoprivredne savjetodavne službe je 100% iz državnog proračuna, pa su usluge za poljoprivrednike besplatne. Služba je potpuno informatizirana.

Djelatnost, organizacija i financiranje

Savjetodavna služba djeluje kao specijalizirana javna ustanova za savjetodavne aktivnosti u području poljoprivrede, ruralnom razvoju, ribarstvu te unapređenju gospodarenja šumama i šumskim zemljištem privatnih šumoposjednika. Shodno načelima održivog razvoja, misija savjetodavne službe jest informiranjem, savjetovanjem i edukacijom uz poštivanje pravila dobre poljoprivredne prakse, razvijati konkurentna i napredna poljoprivredna gospodarstva, poslovne subjekte u ribarstvu, poboljšati upravljanje šumama te očuvanje ruralnog prostora promoviranjem i njegovanjem kulturne tradicije i običaja.

Organizacijski ustroj sastavljen je od središnjeg ureda - Ured ravnatelja sa sjedištem u Zagrebu, gdje se planiraju i koordiniraju sve poslovne i financijske aktivnosti te od ukupno 110 regionalnih i područnih ureda, razmještenih na cijelom teritoriju Hrvatske. Trenutno zapošljava 247 djelatnika/savjetnika različitih specijalnosti područja poljoprivrede, šumarstva, veterinarstva i slično.

Aktivnosti Savjetodavne službe:

- savjetovanje i informiranje poljoprivrednika,
- provođenje FADN istraživanja (engl. *Farm Accountancy Data Network* – Sustav knjigovodstvenih podataka u poljoprivredi)
- ispunjavanje zahtjeva za poticaje (2015. oko 23 000),
- edukacija poljoprivrednika - predavanja, radionice, tečajevi (na primjer - edukacija o održivoj upotrebi pesticida),
- edukacija u projektu „Školsko voće“,
- nadzor integrirane proizvodnje,
- izrada projekata poljoprivrednicima za provedbu Programa ruralnog razvoja 2014. – 2020. po raspisanim natječajima za pojedine Mjere,
- sredstva iz Mjere 1 i Mjere 2 Programa ruralnog razvoja RH 2014.-2020. - direktno namijenjena Savjetodavnoj službi.

Najvažniji događaj međunarodnih aktivnosti Savjetodavne službe RH jest uspješna organizacija 53. IALB dana pod nazivom „Mogućnosti nove poljoprivredne politike – uloga savjetovanja“ i 1. EUFRAS konferencije održanih u Tuheljskim toplicama 2014. godine. Kongresu je prisustvovalo 274 sudionika iz 19 država, održano je 28 referata, 8 radionica i 5 stručnih izleta.

Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014. - 2020.

Ulazak Hrvatske u Europsku uniju otvara nove mogućnosti za razvoj i snaženje konkurentnosti domaće poljoprivrede, za demografsku revitalizaciju sela i diverzifikaciju ruralnog gospodarstva. U skladu sa Strategijom i strateškim ciljevima Zajedničke poljoprivredne politike EU, odobren je i usvojen nacionalni Program ruralnog razvoja za razdoblje 2014.-2020. s ukupnom alokacijom od 2.383 milijarde eura. Uspješna provedba Programa ruralnog razvoja uvelike ovisi o sustavu pružanja stručne i tehničke potpore poljoprivrednicima, u kojem poljoprivredna savjetodavna služba ima iznimno važnu ulogu (Savjetodavna služba, 2016). Sljedeće se mjere odnose izravno na Savjetodavnu službu:

Mjera 1- Prenos znanja i aktivnosti informiranja

Viša obrazovna struktura poljoprivrednog stanovništva u konačnici pozitivno utječe na društveno-gospodarski razvoj ruralnih područja i konkurentnost hrvatske poljoprivrede. Od ove mjere korist će imati svi oni koji se već bave ili tek kreću u poljoprivrednu proizvodnju. Sredstvima programa financirat će se njihova edukacija i stalno usavršavanje.

Podmjera 1.1 Potpora za strukovno osposobljavanje i aktivnosti stjecanja vještina

Tip operacije:

- strukovno osposobljavanje za višestruku sukladnost, paket mjera poljoprivrede, okoliš i klimatske promjene, ekološki uzgoj,
- strukovno osposobljavanje za poljoprivrednike,
- strukovno osposobljavanje za mlade poljoprivrednike,
- radionice za subjekte koji su uključeni u kratke lance opskrbe i proizvođačke grupe i organizacije.

Podmjera 1.2 Potpore za demonstracijske aktivnosti i informativne aktivnosti

Tip operacije:

1. demonstracijske aktivnosti,
2. korisnici (ovisno o operaciji),
3. savjetodavna služba,
4. privatne i javne institucije registrirane za djelatnost obrazovanja,
5. privatne i javne institucije, udruge.

Prihvatljivi troškovi:

1. priprema i provedba programa,
2. izrada materijala za obuku, trošak prostora, opreme,
3. troškovi za polaznike (troškovi puta, troškovi smještaja).

Intenzitet potore iznosi do 100% vrijednosti prihvatljivih troškova.

U sklopu Mjere M02 „Savjetodavne službe, službe za upravljanje poljoprivrednim gospodarstvom i pomoć poljoprivrednim gospodarstvima“ uveden je „Katalog savjetničkih paketa“. Na taj način savjetodavna služba kroz 99 savjetničkih paketa nudi mogućnosti savjetovanja, ovisno o vrsti proizvodnje te ciljevima koji se u proizvodnji žele postići. Time se korisnik stavlja u središte rada i uključuje u sam proces savjetovanja. Odabirom određenog savjetodavnog paketa korisnici će točno znati što mogu očekivati od savjetovanja i koju uslugu trebaju dobiti. Na takav način savjetodavci imaju mogućnost koristiti se unaprijed definiranim konceptom savjetovanja, što olakšava provedbu i ujednačava savjetodavni rad u cijeloj savjetodavnoj službi.

Kroz informatički sustav istovremeno se prati rad savjetodavaca, stanje proizvodnje te razvoj gospodarstava obuhvaćenih savjetodavnim radom. Podaci o savjetodavnom radu pohranjuju se u „Kartici gospodarstva“ ili kartici „Šumoposjednici“, koje postaju središnje mjesto praćenja najvažnijih pokazatelja savjetodavnog rada. Uz to, one su vrijedan izvor podataka za savjetnika koji će tako moći preciznije pratiti slijed prethodnih posjeta i planirati buduće savjetodavne aktivnosti. Na taj način savjetodavne aktivnosti služe i kao savjetodavni alat.. Sukladno Programu ruralnog razvoja 2014.-2020., prijenos znanja poljoprivrednim proizvođačima i šumoposjednicima o korištenju okolišno prihvatljivijih tehnika i tehnologija, dio je obveznog paketa mjera M10 - Poljoprivreda, okoliš i klimatske promjene i M11 - Ekološki uzgoj te dijelom M08 - Ulaganje u razvoj šumskih područja i poboljšanje održivosti šuma.

Sufinanciranje rada Savjetodavne službe provodi se putem Europskog fonda za ruralni razvoj (EAFRD), a tome će se postupno dodavati i drugi izvori financiranja, kao što su projektne suradnje. Na taj će način, unatoč smanjenju sredstava iz državnog proračuna, usluge poljoprivredne savjetodavne službe za sve poljoprivrednike i šumoposjednike i dalje ostati besplatne (Savjetodavna služba, 2016).

Međunarodne aktivnosti Savjetodavne služba u RH:

- članica IALB-a od 2013. (www.ialb.org),
- članica EUFRAS-a od 2014. (www.eufRAS.eu),
- članstvo u Izvršnom odboru IALB-a,
- organizacija 53. IALB dana i 1. EUFRAS konferencije, Terme Tuhelj, 18.-20. 06. 2014., Hrvatska,
- inicijativa za osnivanje Mreže savjetodavnih službi jugoistočne Europe (MSS-JE).

Ključni izazovi u budućem radu Savjetodavne službe RH

Provedba nacionalnog Programa ruralnog razvoja 2014.-2020. zahtijeva tehničke (informiranje, administrativna pomoć) i stručne (edukacija) potpore poljoprivrednicima. Za uspješno obavljanje tih zadaća potrebni su kvalitetni ljudski resursi s potrebnim kompetencijama savjetnika u poljoprivredi. Broj zaposlenih savjetnika je nedovoljan za bolje provođenje usluga i dostupnost savjetodavnih usluga na terenu. Prosječno na jednog savjetnika dolazi oko tisuću poljoprivrednih gospodarstava, što je znatno više gospodarstava po savjetniku u odnosu na druge zemlje EU. Nadalje, mnogo je gospodarstava još izvan djelovanja Savjetodavne službe. U Njemačkoj omjer je 1 savjetnik na 150 poljoprivrednih gospodarstava ili u Sloveniji koja ima sličnu agrarnu strukturu kao i Hrvatska, taj omjer je 1 na 400 gospodarstva. Problem predstavlja i prosječna starost savjetnika koja je 47 godina. Plaća savjetnika ne ovisi o postignutim rezultatima rada, što ujedno demotivira i slabi učinkovitost savjetodavnog rada.

Za uspješniju realizaciju Programa ruralnog razvoja 2014.-2020. potrebno je pomlađivanje i obuka savjetodavaca, odnosno jačanje ljudskih kapaciteta savjetodavne službe. Prema procjeni, Savjetodavna služba bi trebala imati 300 do 350 zaposlenika da bi optimalno funkcionirala i ispunjavala sve zahtjeve s terena i tekuće administrativne poslove.

Izazov je za Savjetodavnu službu Republike Hrvatske razvoj vlastitih ljudskih potencijala, to jest mogućnost korištenja potpora namijenjenih za stručno osposobljavanje savjetnika. Za tu svrhu Savjetodavna služba mora imati razrađen godišnji plan osposobljavanja s proračunom, brojem savjetnika i predloženim temama u skladu s operativnim temama Pravilnika o provedbi M02 - savjetodavne usluge i osposobljavanje savjetnika. Stručni trening mora uključivati teoretske i praktične aspekte, a također može uključiti elemente on-line obuke. Predviđena vrijednost potpore za tu namjenu je dvjesto tisuća eura i može se ostvarivati tijekom tri godine.

Uz poboljšanje kompetencija i vještina savjetnika, pružanje savjetodavnih usluga vezane uz provedbu Programa ruralnog razvoja 2014.-2020., omogućuju da se Savjetodavna služba djelom sufinancira iz EU fondova. Stopa sufinanciranja iz EAFRD-a iznosi 85%, a preostalih 15% osigurava se iz državnog proračuna RH.

Prijetnje Savjetodavnoj službi su konkurencija - privatno i individualno informiranje poljoprivrednika, nedostatak interesa za javno financiranje te manjak povjerenja poljoprivrednika u državne službe; dok su prednosti: stručnost i iskustvo savjetodavaca, timski rad, poznavanje poljoprivrednika, organiziran sustav i suradnja s ostalim institucijama.

Slabosti Savjetodavne službe predstavlja nedovoljan broj savjetodavaca u omjeru na broj poljoprivrednih gospodarstava, nedostatak kompetencija i motivacije za rad, dobna struktura savjetodavaca (prosječna starost 47 godina) te nedovoljno novčanih sredstava iz državnog proračuna za daljnji razvoj. Mogućnosti koje se otvaraju za unaprjeđenje Savjetodavne službe su: Program ruralnog razvoja koji zahtijeva tehničke i stručne potpore namijenjene poljoprivrednicima, mjere namijenjene izravno poljoprivrednom savjetodavstvu, sufinanciranje Službe iz EU fondova, jačanje međunarodne suradnje (tablica 1).

SWOT analiza Savjetodavne službe RH

Tablica 1. SWOT analiza Savjetodavne službe

	PREDNOSTI	SLABOSTI
UNUTARNJE STANJE	<ul style="list-style-type: none"> • stručnjaci • iskustvo • sustav • timski rad • poznavanje poljoprivrednika • suradnja s institucijama 	<ul style="list-style-type: none"> • nedovoljan broj savjetodavaca • nedostatak kompetencija • nedostatak motivacije • dobna struktura • nedovoljno novčanih sredstava za daljnji razvoj
OKOLINA	<ul style="list-style-type: none"> • novi zahtjevi za edukacijom - EU legislativa • povećani zahtjevi za specifičnim uslugama savjetovanja • Program ruralnog razvoja • suradnja s udrugama klijentima 	<ul style="list-style-type: none"> • konkurencija • individualno informiranje • nedostatak interesa za javno financiranje • manjak povjerenja

Izvor: Horvat i sur., 2015.

U budućem radu, Savjetodavna se služba treba jače povezati i umrežiti sa svim dionicima koji sudjeluju u razvoju domaće poljoprivrede i ruralnog prostora sa svrhom učinkovitijeg prijenosa znanja/inovacija u praksu. Nužno je uključivati poljoprivrednike u planiranje i evaluaciju savjetodavnih aktivnosti. Potrebno je dalje razvijati i jačati međunarodnu suradnju, osobito u regiji, radi poduzimanja zajedničkih akcija u prevladavanju negativnih utjecaja klimatskih promjena, razmjene znanja i iskustava te stvaranja projektnih partnerstava.

8. ZAKLJUČAK

Ključno je unaprjeđivati umrežavanje i suradnju između istraživanja i poljoprivrednih savjetodavaca ili skupina poljoprivrednika.

Primarna uloga poljoprivrednih savjetodavnih službi jest da prijenosom informacija znanja i inovacija, razvijaju i osnažuju ljudske potencijale u poljoprivredi i ruralnom prostoru, da budu sposobni suočiti se s lokalnim i globalnim izazovima - osigurati konkurentnost zdravom i kvalitetnom hranom uz održivo upravljanje eko-sustavima. Savjetodavci omogućuju poljoprivrednicima i drugim važnim dionicima u ruralnim gospodarstvima stjecanje vještina i znanja koji su im potrebni kako bi poboljšali sredstva za život te kvalitetu života. Tradicionalno, savjetodavci u poljoprivredi prenose informacije o tehnologijama proizvodnji, tržištu, financijskim pitanjima; oni također mogu pomoći poljoprivrednicima da razviju marketinške i upravljačke vještine. Poljoprivredno savjetovanje znači i financijsko, ekonomsko savjetovanje, tehničke konzultacije, obrazovanje - sve vrste usluga, koje su potrebne klijentima.

Međunarodne razvojne institucije i investitori sve više prepoznaju bitnu ulogu poljoprivrednog savjetodavstva u smanjenju gladi i siromaštva i ruralnog razvoja općenito. Savjetodavci u poljoprivredi širom svijeta su vrlo raznoliki i imaju ograničen pristup informacijama i savjetima vezanim uz mogućnosti financiranja te utjecaja na politiku.

Savjetodavna služba u Republici Hrvatskoj aktivna je po pitanju suradnje među institucijama, regionalne i međunarodne suradnje. To potvrđuje članstvo i aktivnosti savjetodavne službe u EUFRAS-u, IALB-u, MSS-JE. Središnji problem predstavlja nedovoljan broj savjetodavaca, starija dobna struktura savjetodavaca, nedovoljna motivacija i kompetencije savjetodavaca, te nedovoljna financijska potpora od strane države. Zadaća je poljoprivrednog obrazovanja obrazovati stručnjake, pa tako i kadrove za poljoprivrednu savjetodavnu službu, s kompetencijama (znanje i vještine) za djelovanje i kritičko promišljanje u promicanju sva tri stupa održivog (ruralnog) razvoja: ekološke, socijalne i ekonomske dimenzije.

U novije vrijeme, cilj poljoprivrednog savjetodavstva je promicanje interakcije među poljoprivrednicima i drugim ruralnim akterima, privatnim sektorom, istraživanjima te promicanje nacionalne i međunarodne suradnje među savjetodavnim institucijama, institutima, obrazovnim centrima i vladama općenito. Savjetodavci bi imali više koristi od jače interakcije, osobito dijeleći svoje znanje i iskustva. To zadovoljava potrebu za formalnom strukturom za promicanje razvoja poljoprivredno savjetodavnih službi na proaktivan način kroz Sustav znanja i inovacija u poljoprivredi (AKIS).

Budući da su klimatske promjene primarno društveno pitanje (osvješćivanje ljudi, znanje i praktično djelovanje), savjetodavne službe imaju važnu ulogu u edukaciji i promicanju održivih praksi u poljoprivredi i šumarstvu, s ciljem ublažavanja klimatskih promjena i negativnih utjecaja poljoprivrede na okoliš. Svojim dosadašnjih aktivnostima savjetodavna služba je značajno pridonosila promicanju održivih praksi u poljoprivredi i očuvanju prirodnih resursa, i to savjetima o načelima dobre poljoprivredne prakse na terenu, predavanjima o uvjetima/pravilima višestruke sukladnosti (*cross compliance*), savjetovanjem ekoloških proizvođača i drugo. To predstavlja veliki izazov da planiranim ciljanim temama edukacije (višestruka sukladnost; klimatske promjene i njihovo ublažavanje; održiva upotreba pesticida; održivo gospodarenje šumama i šumskim ekosustavima, održive tehnike uzgoja i slično) doprinese postizanju agro-okolišnih i klimatskih ciljeva.

Kako je glavni cilj poboljšanje prijenosa znanja u poljoprivrednu praksu koji sprečava slaba međusobna povezanost sudionika, čak i isključivanje nekih sudionika potrebno je:

- uključiti i umrežiti sudionike iz istraživanja, obrazovanja, savjetovanja, industrije i poljoprivredne djelatnosti,
- osvješćivanje političke, stručne i provedbene javnosti o značenju i nužnosti suradnje.

Za stručnost i bolji učinak savjetodavnih usluga nužno je povezivanje znanja i djelatnosti kako bi jačala međusobna povezanost djelatnosti, a isto tako politička i stručna svijest o važnosti i značenju suradnje u cilju rješavanja globalnih izazova.

9. POPIS LITERATURE

1. AGRIDEA Swiss Association for the Development of Agriculture and Rural Areas <http://www.agridea.ch/> (15.9.2015)
2. Bajkuša, M. (2011). Education for Sustainable Development Croatia Research Report, Forum for Freedom in Education (FFO), Zagreb. http://enjoined.edupolicy.net/files/111CroESD_eng.pdf. (20.8.2015)
3. Brkić A. (2014), Prijenos znanja i informacija kroz umrežavanje poljoprivrednih gospodarstava, Osijek. Dostupno na: <https://repozitorij.pfos.hr/islandora/object/pfos%3A434/datastream/PDF/view> (16.9.2015)
4. Cernicova M. (2005). Partnerstva, suradnja, umrežavanje – kada država ne intervenira. Dostupno na: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/kroatien/50251/50251.pdf> (20.8.2015)
5. Connors, T.D. (2001). The Nonprofit Handbook. USA: John Wiley & Sons, Inc. 110.
6. CTA The Technical Centre for Agricultural and Rural Cooperation <http://www.cta.int> (27.8.2015)
7. EFAC European Federation of Agricultural Consultants <http://www.efac.net/> (13.9.2015)
8. EUFRAS European forum for agricultural and rural advisory services <http://www.eufRAS.eu/> (17.8.2015)
9. European Commission (2014). Agricultural Knowledge and Innovation Systems towards 2020 – an orientation paper on linking innovation and research. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Dostupno na: http://ec.europa.eu/research/bioeconomy/pdf/agricultural-knowledge-innovation-systems-towards-2020_en.pdf (16.8.2015)
10. Erhat V. (2014). AKIS and advisory services in the Republic of Slovenia, Report for the AKIS inventory (WP3) of the PRO AKIS project. Dostupno na <http://www.proakis.eu/sites/www.proakis.eu/files/Country%20Report%20Slovenia%2015%2004%2014.pdf> (17.8.2015)
11. FAO/World Bank. (2000). Agricultural Knowledge and Information Systems for Rural Development (AKIS/RD): Strategic vision and guiding principles. Rome.
12. GFRAS Global Forum for Rural Advisory Services <http://www.g-fras.org/> (21.8.2015)

13. GFRAS Global Forum for Rural Advisory Services (2012). Building knowledge systems in agriculture: Five key areas for mobilising the potential of extension and advisory services. Dostupno na:
<http://ebrary.ifpri.org/cdm/ref/collection/p15738coll2/id/127546> (10.9.2015).
14. Horvat H., Husnjak M., Tošić T., Žutinić Đ. (2015). Savjetodavna služba u Hrvatskoj: iskustva i izazovi u promoviranju održive poljoprivrede i ruralnog razvoja pdf. Dostupno na:
http://balkanclimatechange.net/files/publications/workshop_belgrade/zutinic_horvat_husnjak_tosic-savjetodavna_sluzba_u_hrvatskoj_iskustva_i_izazovi_u_promoviranju_odrzive_poljoprivrede_i_ruralnog_razvoja.pdf (17.8.2016)
15. Horvat H., Husnjak M., Tošić T., Žutinić Đ. (2015). Savjetodavna služba u Hrvatskoj: iskustva i izazovi u promoviranju održive poljoprivrede i ruralnog razvoja ppt. Dostupno na:
http://balkanclimatechange.net/files/publications/workshop_belgrade/zutinic_horvat_husnjak-poljoprivredna_savjetodavna_sluzba_u_hrvatskoj_-_iskustva_i_izazovi_u_promoviranju_odrzive_poljoprivrede_i_ruralnog_razvoja.ppt_x (17.8.2016)
16. Hrvatska mreža za ruralni razvoj (2015). Dostupno na:
<http://www.hmrr.hr/hr/leader/pristup-leader/> (11.8.2015).
17. IALB Internationale Akademie – land und hauswirtschaftlicher Beraterinnen und Berater.<http://www.ialb.org/> (17.8.2015)
18. Ivanov M. (2012). Horizontalno partnerstvo u funkciji lokalnog i regionalnog razvoja pdf. Dostupno na:
https://bib.irb.hr/datoteka/606453.HORIZONTALNO_PARTNERSTVO-IVANOV-2012.pdf (17.8.2015)
19. Jovanić T., Đelić A.T. (2013). The European regulatory framework for farm advisory services, Economics of Agriculture 4/2013. Dostupno na:
http://www.ea.bg.ac.rs/images/Arhiva/2013/Broj%204%20-%202013_Issue%204%20-%202013/8%20EP%204%202013. (16.8.2015)
20. Kelly T. (2014). Zbornik radova: 53. IALB dani i 1. EUFRAS konferencija, Tuheljske Toplice, 2014. Dostupno na:
http://www.savjetodavna.hr/adminmax/images/ialb/plenarna/zbornik_radova_hr.pdf (20.8.2016)

21. Rivera W.M., Qamar M.K., Mwandemere H.K. (2005). Enhancing coordination among AKIS/RD actors: an analytical and comparative review of country studies on agricultural knowledge and information systems for rural development (AKIS/RD). FAO, Rome, 2005. Dostupno na: <http://www.fao.org/3/a-y9087e.pdf> (22.8.2016).
22. Röling, N. (1986). Extension science: increasingly preoccupied with knowledge systems. *Sociologia Ruralis*, 25
23. Rolling, N. G., Engel, P. G. H. (1991). IT from a knowledge system perspective: concepts and issues. In: Kuiper, D. and Roling, N.G. (eds). The edited proceedings of the European Seminar on Knowledge Management and Information Technology. Wageningen: Agricultural University, pp. 8–20.
24. Savjetodavna služba <http://www.savjetodavna.hr/> (21.8.2015)
25. SBIR – The Small Business Innovation Research <https://www.sbir.gov/> Pristupljeno (19.8.2015)
26. SWG – Regional Rural Development Standing Working Group in South Eastern Europe <http://seerural.org/> (19.8.2015)
27. Žutinić Đ. (2014). Nastavni materijali iz modula Poljoprivredno savjetodavstvo i komunikacije

10. ŽIVOTOPIS

OSOBNJE INFORMACIJE Odeljan Izabela

📍 Ante Starčevića 12, 42000 Varaždin (Hrvatska)

☎ (+385) 99 409 18 48

✉ izabela.odeljan@gmail.com

RADNO ISKUSTVO

07/2016–09/2016 Konobar, servir

Istraturist d.o.o., Umag (Hrvatska)

-usluživanje hrane i pića

-komunikacija s gostima

10/2015–06/2016 Promotor

Orbico beauty d.o.o., Zagreb (Hrvatska)

-odnosi s kupcima

-promocija i prodaja mirisa i dekorativne kozmetike u parfumerijama (Muller, Douglas)

10/2015–06/2016 Trgovac

Muller d.o.o., Varaždin (Hrvatska)

-odnosi s kupcima

-slaganje ambalaže u trgovini

10/2015–07/2016 Blagajnica

Kaufland d.o.o., Varaždin (Hrvatska)

-rad na blagajjani

-rad na info pultu
-komunikacija s kupcima
-slaganje ambalaže u trgovini

- 10/2015–12/2015 **Promotor**
Sensilab d.o.o., Varaždin (Hrvatska)
-komunikacija s kupcima
-informiranje i prodaja prirodnih dodataka prehrani u ljekarnama (Pharmacia, Salus)
- 10/2014–06/2015 **Promotor**
Orbico beauty d.o.o., Zagreb (Hrvatska)
-komunikacija s kupcima
-promocija i prodaja mirisa i dekorativne kozmetike u parfumerijama (Muller, Douglas)
- 06/2015–09/2015 **Konobar, servir**
Istraturist d.o.o., Umag (Hrvatska)
-usluživanje hrane i pića
-komunikacija s gostima
- 10/2014–04/2015 **Kontrolor kvalitete**
Croz d.o.o., Zagreb (Hrvatska)
-pregled skeniranih digitaliziranih zemljišnih knjiga putem aplikacija
- 10/2013–12/2014 **Konobar**
Caffe bar Mladost, Varaždin (Hrvatska)
-usluživanje hrane i pića

-komunikacija s gostima

09/2013–09/2013 Hostesa, promotor

Međunarodni bjelovarski sajam, Bjelovar (Hrvatska)

-pružanje informacija posjetiteljima sajma o štandu Europske komisije i poljoprivrednim proizvodima

-animiranje posjetitelja

06/2013–09/2013 Promotor

Directus promotus plus d.o.o., Zagreb (Hrvatska)

-promocija telekomunikacijskih usluga

-informiranje i podrška klijentima korisnicima

-obrada i unošenje podataka u elektronički sustav

03/2013–03/2013 Hostesa

Place2go Sajam turizma, Zagreb (Hrvatska)

-rad na info pultu

-informiranje posjetitelja o sajmu, pojedinim izlagačima i nagradnim igrama

09/2012–09/2012 Promotor

Oryx d.o.o., Zagreb (Hrvatska)

-informiranje kupaca o uslugama i nagradnim igrama

-podjela promotivnih materijala

12/2010–02/2011 Promotor

Promoteka d.o.o., Zagreb (Hrvatska)

-promocije i degustacije unutar trgovačkih centara

-informiranje kupaca o proizvodima

-podjela promotivnih materijala

OBRAZOVANJE I OSPOSOBLJAVANJE

10/2010–09/2013 Sveučilišni prvostupnik agrarne ekonomike

Agronomski fakultet, Zagreb (Hrvatska)

09/2006–05/2010

Prva gimnazija, Varaždin (Hrvatska)

OSOBNJE VJEŠTINE

Materinski jezik hrvatski

Ostali jezici	RAZUMIJEVANJE		GOVOR		PISANJE
	Slušanje	Čitanje	Govorna interakcija	Govorna produkcija	
engleski	B1	B2	B1	A2	B1
njemački	B1	B1	A2	A2	B1
španjolski	B1	B1	A2	A1	A2

Stupnjevi: A1 i A2: Početnik - B1 i B2: Samostalni korisnik - C1 i C2: Iskusni korisnik

[Zajednički europski referentni okvir za jezike](#)

Komunikacijske vještine -dobre komunikacijske vještine zahvaljujući iskustvu na brojnim radnim mjestima kao konobar, promotor te rada na info pultu
-timski duh stečen tijekom rada u restoranu, parfumerijama
-izražena sposobnost prilagodbe multikulturalnom okruženju tijekom sezonskog

rada upoznavajući ljude iz različitih gradova/regija/država

Organizacijske / rukovoditeljske vještine -smisao za organizaciju tijekom slobodnih aktivnosti
- smisao za samoorganizaciju stečen tijekom odrađivanja različitih poslova na više radnih mjesta istovremeno u mjesecu, nekad i dana

Poslovne vještine -dobro vladanje postupcima upravljanja ugostiteljskim objektom (zadužena za obračun na kraju dana, mjeseca, inventuru, nabavu robe..)

Digitalna kompetencija

SAMOPROCJENA				
Obrada informacija	Komunikacija	Stvaranje sadržaja	Sigurnost	Rješavanje problema
Iskusni korisnik	Iskusni korisnik	Samostalni korisnik	Samostalni korisnik	Samostalni korisnik

[Informacijsko-komunikacijske tehnologije - tablica za samoprocjenu](#)

-vješto baratanje uređivanjem i obradom teksta, tablica, prezentacija

Ostale vještine -sportski duh: biciklizam, trčanje, plivanje, planinarenje i drugo tijekom slobodnih aktivnosti stečeno uz majku prof. kineziologije
- make up vizažiranje stečeno radom u parfumerijama
- snalažljivost, dinamičnost, savjesnost i odgovornost stečeno obavljanjem poslova na različitim radnim mjestima i različitim okruženjima

Vozačka dozvola B